

DOKUMENTERAT 40

Bulletin från Statens musikbibliotek

Gestaltning, identitet, integration
Kantor Abraham Baer (1834–1894) och liturgireformen
i Göteborgs synagoga

Stamböcker i Musikmuseets arkiv

Handskrivna visböcker – ett källmaterial med möjligheter
Rapport från konferensen *Samlade visor*

Index till Kungliga musikaliska akademins protokoll 1771–1971

1940-talets musik – ett nytt arkivpedagogiskt lånematerial

Johan Helmich Roman i litteraturen – en bibliografi

STATENS
MUSIKBIBLIOTEK
Statens musiksamlingar

Statens musikbibliotek. Foto: Thomas Wingstedt

Utges av Arkiv-, raritets- och dokumentationsavdelningen vid
STATENS MUSIKBIBLIOTEK

Postadress: Box 16326, 103 26 Stockholm

Besöksadress: Torsgatan 19, Stockholm

Telefon: 519 554 18 Arkivchef
519 554 17 Arkiv
519 554 33 Rariteter
519 554 22 Bilder

Fax: 519 554 05

E-post: inger.enquist@muslib.se

ISSN 1404-9899

Dokumenterat 40, red. Inger Enquist, oktober 2008

INNEHÅLL

Gestaltning, identitet, integration

Kantor Abraham Baer (1834–1894) och liturgireformen
i Göteborgs synagoga

4

Anders Hammarlund

Stamböcker i Musikmuseets arkiv

16

Inger Enquist

Handskrivna visböcker – ett källmaterial med möjligheter

Rapport från konferensen *Samlade visor*

30

Karin Strand

Index till Kungliga musikaliska akademiens protokoll 1771–1971

34

Sten Ottosson

1940-talets musik – ett nytt arkivpedagogiskt lånematerial

37

Inger Enquist

Johan Helmich Roman i litteraturen – en bibliografi

39

Veslemøy Heintz

GESTALTNING, IDENTITET, INTEGRATION

Kantor Abraham Baer (1834–1894) och liturgireformen i Göteborgs synagoga

Anders Hammarlund¹

År 1877 utkom i Göteborg ett bokverk som framstår som det svenska 1800-talets mest kompetenta dokumentation av vokal traditionsmusik. Man skulle kunna tro att jag syftar på någon av epokens samlingar av folkvisor i Geijers och Afzelius efterföljd. Men Abraham Baers *Baal T'fillah oder der practische Vorbeter* har ett annat syfte och också ett helt annat musikvetenskapligt djup än de enkla häften med tillrättalagda folkmelodier som producerades av den begynnade svenska folkmusikforskningen. I sitt arbete redovisade kantor Abraham Baer flera decenniers intensiv insamlings- och editionsverksamhet med en profil som vi idag skulle kalla musiketnologisk. Baer ville, i en tid av snabb förändring, ge en överblick över de mångfasetterade judiska liturgiska traditionerna i Europa, och hans musikvetenskapligt kommenterade samling om närmare 1500 melodier – som är epokens grundligaste inom sitt område – blev därför av stor betydelse för bevarandet av det judiska musikaliska kulturarvet. Den tillhör klassikerna inom den judiska musiklitteraturen och har blivit föremål för flera nytryck.

Trots *Baal T'fillahs* höga musikvetenskapliga kvalitet och stora kulturhistoriska betydelse har verket märkligt nog helt ignorerats av den svenska musikforskningen. Baers liv och verksamhet har endast behandlats i några kortare artiklar av personhistorisk karaktär. Man kan grunna över vad som kan vara orsaken till denna underlåtenhet. Det handlar trots allt om den antagligen mest internationellt spridda och inflytelserika musikpublikation som utgavs i Sverige under 1800-talet! Troligen har arbetet utanför det judiska samfundet uppfattats som en intern judisk angelägenhet, utan relevans för förståelsen av Sveriges musik- och kulturhistoria. Samlingens religiösa dimension och språkliga komplexitet kan också ha varit försvårande omständigheter. Men trots allt tillkom Baers europeiskt unika liturgisamling just i Sverige, och hans verksamhet och målsättningar visar sig vid närmare granskning ha varit starkt präglade av tidens svenska samhällsförhållanden. Mot bakgrund av det stora internationella intresse som finns för publikationen och dess upphovsman ser jag det därför som en angelägen uppgift för svensk humanistisk forskning att genom en grundlig musikvetenskaplig och kulturhistorisk undersökning klargöra dess

¹ Anders Hammarlund är docent i musikvetenskap vid Uppsala universitet och mångkulturarkivarie vid Svenskt visarkiv.

Titelbladet till Abraham Baers Baal T'fillah oder der practische Vorbeter.
Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

tillkomst- och receptionshistoria. Därmed kommer också 1800-talets svensk-judiska integrationssträvanden – liksom epokens allmänna samhällsförändring i Sverige – att belysas ur en tidigare oprövad synvinkel.

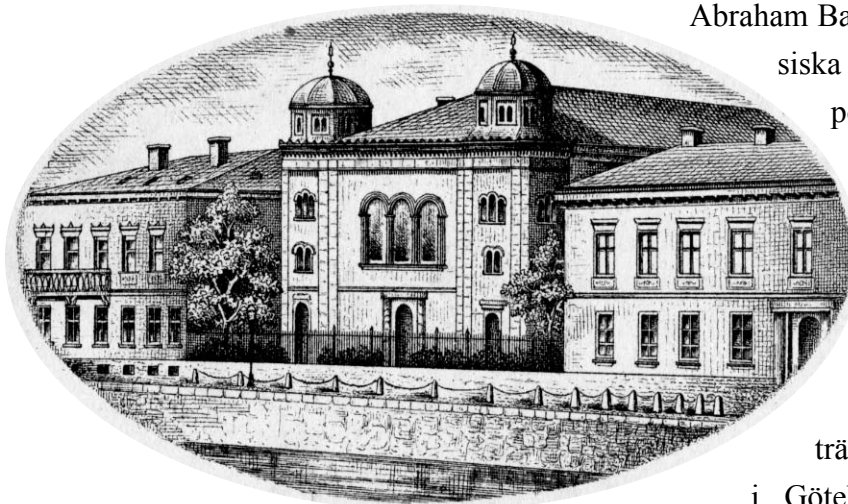
Abraham Baer var inte bara forskare utan även utövande kantor, verksam i synagogan i Göteborg mellan 1857 och 1894. Hans *Baal T'fillah* (termen betyder 'förebjaren')

Porträtt av Abraham Baer. Ur boken *Synagogan i Göteborg 150 år*. Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

framstår som ett uttryck för tidens strävan att skapa en ”tidsenlig” liturgi på traditionens grund och måste ses i samband med de aktuella emancipations- och integrationssträvandena. Baer interagerade med de liberala reformkretsar i Göteborg som i så hög grad var drivande i det svenska samhällets moderniseringsprocess under andra hälften av 1800-talet. Publicisten och politikern S. A. Hedlund, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings stridbare och vältalige chefredaktör, bekostade tryckningen av *Baal T'fillah* hos Breitkopf & Härtel i Leipzig. Baers verksamhet var sammanlänkad med omstöpningsen av den svenska kulturella identiteten under 1800-talet, ett skeende där musiken blev ett centralt redskap – och ett inflammerat konfliktområde.

Den judiska församlingen i Göteborg uppstår i slutet av 1700-talet, huvudsakligen genom invandring från Nordtyskland och Danmark. Dess numerär är länge helt obetydlig. Vid mitten av 1800-talet, då staden hade omkring 25 000 invånare, omfattade församlingen drygt 400 medlemmar (Valentin 1924, 2004; Jacobowsky 1955). Den judiska gruppen i 1800-talets Göteborg kan till större delen beskrivas som övre medelklass; denna sociala struktur uppkom genom de svenska myndigheternas särskilda krav på de judiska immigranterna; för att få tillstånd att etablera sig som näringsidkare måste varje jude styrka att han i riket infört ett kapital av minst 2000 riksdaler, vilket var en betydande summa (Valentin 2004). Den judiska befolkningens socioekonomiska sammansättning förändrades senare väsentligt genom en ökande östjudisk invandring (se Carlsson 2004). Det bör dock framhållas att de verkligt dominerande socioekonomiska positionerna inom den göteborgska bourgeoisien innehades av ”gamla” kristna familjer av svenskt, brittiskt och tyskt ursprung, som Wijk, Ekman, Waern, Dickson, och Prytz. Trots den obetydliga numerären spelade församlingens medlemmar en framträdande och påfallande kreativ roll inom näringsliv, lokalpolitik och kulturliv under den epok som förkroppsligas av den nya Kungsgatan. ”Att en så pass ringa befolkningsgrupp på den tiden kunde göra så stora insatser kan sannolikt främst förklaras av att de första judarna som kom till Göteborg var bildade och till sin allmänna politiska hållning liberala; de var ett selektivt urval av flexibla framtidsoptimister som brutit upp från sina tidigare hemländer och kommit hit”, skriver Sigvard Rubenowitz (2005). När församlingen 1855 inviger en ny, representativ synagoga gestaltas för första gången i Sverige den judiska tillhörigheten på ett estetiskt profilerat sätt i stadsbilden.

Synagogans exteriör, från titelbladet till Baal T'fillah oder der practische Vorbeter. Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

Abraham Baer var född i den preussiska staden Filhene (nu det polska Wieleń) och studerade bl.a. i Gnesen (Gniezno) för den sedermera i Amsterdam verksamme kantorn Isaac Heyman (Lomfors 2005). När han tillträdde kantorsbefattningen i Göteborg hade orgelmusik och reformliturgi nyligen introducerats där. I

Göteborg, liksom i många andra judiska församlingar runtom i Europa, förorsakade de liturgiska förändringarna en djup splittring, eftersom de inte berörde något oväsentligt utanverk till religionsutövningen utan innebar ett radikalt brott med den traditionella synen på förhållandet mellan estetik och religion. Baer rekryteras under denna turbulenta tid i församlingens historia och tvingas omedelbart förhålla sig till de ovanligt radikala göteborgsreformisterna.

Baers verk måste således i *musiketnologisk* anda tolkas mot bakgrund av sin tillkomstmiljö. Ur ett sådant perspektiv framstår de särpräglade sociala och kulturella förhållandena i 1800-talets Göteborg som särskilt gynnsamma för tillkomsten av Baers liturgibok. Formulerandet av medborgerlig svenskhet och reformerad judendom var interrelaterade aspekter av den framväxande nationalstatens ideologiska utvecklingsarbete. Baers och Hedlunds Göteborg kan ses som ett integrationsprojekt.

Baer kom i Göteborg att tillhöra en krets av intellektuella och konstnärer i kretsen kring S. A. Hedlund, där personer som rabbinen Moritz Wolff, författaren Viktor Rydberg, litteraturhistorikern Karl Warburg och tonsättaren Josef Czapek spelade framträdande roller (Gellerman 1998; Warburg 1900). Näringsfrihet och representationsreform stod högt på göteborgsliberalernas agenda, men för kristna liberaler som Hedlund och Rydberg var religionsfriheten ett lika centralt politiskt tema. Den lutherska statskyrkan måste ge upp sitt andliga monopol; andra trosbekännare måste tillåtas att fritt utöva sina religioner i Sverige; religionen borde vara en privatsak, toleransen en orubblig princip.

Här blev den judiska emancipationen ett slags pilotstudie. I det traditionella, religiöst monolitiska svenska ståndssamhället hade sedan stormaktstiden "svenskheten", den kollektiva och politiska identiteten, varit kopplad till den lutherska renlärigheten. Det är signifikativt att den svenska administrationen i Finland och de baltiska provinserna inte hade försökt göra etniska svenskar av de lokala befolkningarna. Man översatte tvärtom

Bibeln och katekesen till de regionala språken. Riksstyrelsens centrala åliggande hade varit att övervaka den *religiösa* tillhörigheten, inte den etniska.

När judisk invandring till Sverige sent omsider tilläts under Gustav III:s regering betraktades judarna länge som ett slags gäster, som ett främmande implantat som måste hållas under uppsikt. Det så kallade judereglementet av 1782 kring skar de judiska undersåtarnas liv och verksamhet med noggrant stipulerade restriktioner. Man kunde inte samtidigt vara jude och svensk; de båda identifikationerna uteslöt varandra. Liberalismens frikoppling av religionen från politiken innebar att nya identifikationsmönster måste skapas. Vad innebar det egentligen att vara svensk under dessa nya premisser? Denna fråga sysselsatte svenska intellektuella och konstnärer under hela 1800-talet, från Geijer och Almqvist till Hazelius och Levertin. Samtidigt ställdes frågan vad det innebar att vara jude i ett sekulariserat Sverige. Diskussionen om identifikationer och tillhörigheter fördes särskilt livfullt i Göteborg, där den framväxande borgerliga offentligheten skapade nya fora och mötesplatser. Till skillnad mot det av hovet, ämbetsverken och de kungliga institutionerna dominerade Stockholm stod i Göteborg civilsamhället och det privata, filantropiska initiativet i centrum. Med utgångspunkt från sina speciella erfarenheter och kunskaper kom ett flertal av de judiska aktörerna att göra särskilt betydelsefulla insatser vid formandet av den etno-nationellt definierade svenskhet som växer fram under epoken.

En för Göteborg typisk intellektuell miljö är Diskuterande sällskapet, en från början informell umgängeskrets som snart fick en nästan institutionell ställning. I denna krets, till vilken bland andra Hedlund och Rydberg hörde, dryftades tidens aktuella frågor. Spännvidden var imponerande. Hedlund propagerade som en av Skarpskytterörelsens frontfigurer för det nationella folkförsvarets idé, men närde också ett intresse för orientalistisk filologi, Rydberg kritiserade statskyrkans trosmonopol, men sysselsatte sig efterhand alltmer med djupdykningar i den nordiska mytologin. Till kretsen hörde också rabbinen Wolff, som företrädde tidens sekularistiska Wissenschaft des Judentums men också, i egenskap av akademisk religionsforskare, var expert på islam (troligen var han vid denna tid landets främste på området), samt litteraturvetaren Karl Warburg, som ju genom sin svenska litteraturhistoria (1897) gjorde en avgörande insats vid skapandet av en svensk litterär kanon.

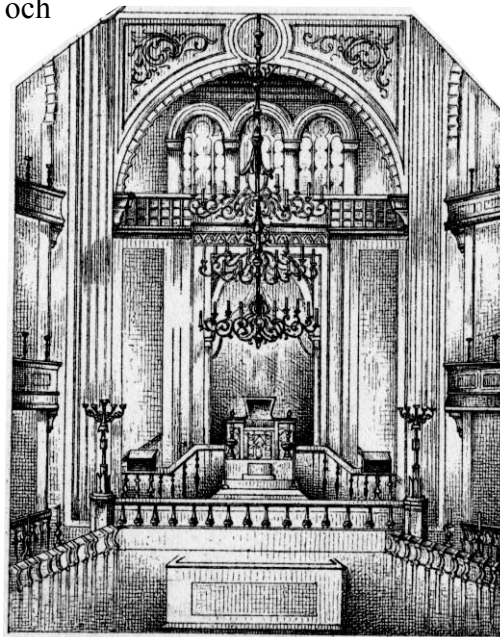
Även som mecenater och folkbildare spelade judiska göteborgare avgörande roller för det svenska nationella projektet. Konstsamlaren Pontus Fürstenberg skapade förutsättningar för Carl Larssons karriär. Otto Salomons berömda slöjdseminarium på Nääs slott utvecklade inte bara en pedagogisk metod, baserad på det svenska bondesamhällets hantverkstradition; en särskilt profilerad svensk folklöre, manifesterad i dräkter, dans, musik och dikt, gestaltades på Nääs och spreds över landet. För bildkonstnären Geskel Saloman, på 1860-talet föreståndare för Valands konstskola, var judisk kultur och svensk historia självklara och interrelaterade motivkretsar. (Se Bedoire 2003, 2005; Broberg 1988.)

Vad var det då som var så märkvärdigt och nydanande med Abraham Baers verksamhet? Var inte den judiska kulturen i ovanligt hög grad en skriftkultur, med Mose stentavlor och Torah som centrala symboler? Hur kunde det framstå som banbrytande på 1800-talet att teckna ned den liturgiska musiken? Den i övrigt så skriftpräglade, religiösa judiska kulturen avvisade faktiskt länge den *musikaliska* skriftligheten. Bakom detta ligger föreställningen att bönen (som är kärnan i den judiska liturgin) borde vara en personlig utjuttelse; dess musikaliska uttryck skulle komma från hjärtat och skapas i ögonblicket (Elbogen 1993, Werner 1976, Rubin 2006). Skriftlig fixering blir då en främmande tanke; den skulle minska bönen etiska kraft. En mer fastlagd musikalisk form hade Torah-läsningen eller kantillationen, och för denna utvecklades redan på medeltiden de s.k. masoretiska tecknen, ett slags neum-skrift som symboliserade de *te'amim*, de korta melodiska motiv som användes för att musikaliskt tydliggöra den bibliska texten. Men de masoretiska tecknen antydde bara te'amims grundläggande melodiska karaktäristika och prosodiska funktioner. Med undantag för enstaka förelöpare är det först på 1800-talet man börjar teckna ned de liturgiska melodierna i detaljerade notationer. Det skriftliga fasthållandet framstår således som ett *uppbrott från traditionen* och antyder nya behov av enhetlighet och rituell koordinering som uppstått i samband *haskala*, den judiska upplysningen, och 1800-talets sekulerings- och emancipationsprocess. Musikens plats i religionsutövningen omvärderades radikalt av de judiska reformsträvarna, och det fanns de som tyckte att musiken på ett blasfemiskt sätt tilläts att träda i religionens ställe. Sedan gammalt tillmättes det musikaliska elementet i bön och Torah-läsning mycket stor betydelse, men musiksynten hade ett restriktivt drag; musikens roll var *medial*; den hade en tjänande funktion, som frambärare av det verbala, sakrala budskapet. Instrumentalmusik hade därmed ingen plats i den traditionella synagogan. De liturgiska förändringarna tenderade att frigöra musiken från dess visserligen framträdande men ändå underordnade funktion; uppmärksamheten försköts från det verbala budskapet till det auditiva mediet och dess estetiska egenskaper, vilket inte var okontroversiellt. Introduktionen av orgeln i de radikalaste reformsynagogorna blev en vattendelare och prøvosten. I de reformistiska kretsarna stod instrumentet i sig själv för modernitet, upplysning och framstegstro, men det fanns ju ingen självklar judisk repertoar. Att beledsaga och därmed koordinera den tidigare individualistiskt "vildvuxna" församlingssången blev en central uppgift, men vem skulle spela på det nya instrumentet? Några judiska organister fanns ju inte, och dessutom var det många även i de reformerade församlingarna som fortfarande kände sig osäkra på om orgelspel var ett tillåtet arbete under sabbaten. I Göteborg, liksom i många kontinentala församlingar, engagerades därför ickejuda musiker som organister. Den katolske, böhmiske musikern och tonsättaren Joseph Czapek tjänstgjorde i flera decennier i synagogan i Göteborg och blev en viktig länk mellan stadens framväxande borgerliga, offentliga musikliv och den

judiska församlingen. Han ackompanjerade kantor Baers liturgiska sång och komponerade även specialbeställd musik för vissa högtider (Carlsson 1996).

Baer framstår som en representant för den i många avseenden nya roll som kantors-ämbetet i de modernt organiserade judiska församlingarna innebar, och hans musikvetenskapliga prestationer bör ses i samband med hans sociala ambitioner. Termen kantor övertogs från det kristna språkbruket och blir vanlig först under 1800-talet (Werner 1976, Slobin 1989). Den traditionella judiska benämningen, *chazzan*, betydde ursprungligen ”uppsyningsman”. En *chazzan* kunde ha en mängd olika sysslor i synagogan och församlingen. Han kunde vara ett slags vaktmästare men också vara *mohel* (omskärare) och *schochet* (koscherslaktare). Hade han en bra röst kunde han även framträda som *schaliach tzibbur* ”folkets företrädare” eller *baal t’fillah*, dvs böneledare. I större församlingar kunde rollen som musikalisk gudstjänstledare renodlas. Det är dock viktigt att framhålla att *chazzanen* – trots att han i praktiken ledde gudstjänsten – var en lekman utan egentliga prästerliga funktioner. Judendomen har för övrigt inget prästerskap i kristen mening. En rabbin är en lärd man, ursprungligen primärt rättslärd, som kan tolka skriften (Torah), traditionen (Talmud) och lagen (Halacha) och i kraft av dessa kompetenser utses till församlingens andlige (och i äldre tid även politiske) ledare.

Majoritetssamhällets emancipatoriska inviter gentemot de ickekristna trosbekännarna förutsatte att dessa nu skulle organisera sig i en form som kunde uppfattas som kompatibel med det omgivande samhällets normer och juridiska regelverk. Det fanns också en underförstådd förväntan att judarna estetiskt skulle anpassa sin religionsutövning till den dramaturgiska gestaltningsform som på 1800-talet uppfattades som universell, trots att den utkristalliserats inom de kristna kyrkorna. Medan i de traditionella synagogorna *bimah*, den upphöjda pulpeten för Torah-läsningen, brukade vara placerad i gudstjänstrummets centrum och församlingens manliga medlemmar fritt kunde gruppera sig kring denna (kvinnorna hade sin plats i ett angränsande rum eller på en avskärmad läktare), gavs de reformerade synagogorna en tydlig teatral axialitet, med nischen för Torah-rullarna på ena kortsidan och *bimah* framför denna. Församlingen placerades nu i bänkrader, vända mot det sakrala scenrummet. Den nya synagogan i Göteborg ansluter sig till detta mönster, och här tronar också en stor Marcussen-orgel över entrédörrarna.

Synagogans interiör, från titelbladet till *Baal T'fillah oder der practische Vorbeter*. Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

Baers *Baal T'fillah* har göteborgsmiljön som förutsättning, men ges ut med tyska som kommentarspråk, eftersom han med sitt budskap om tradition och förnyelse vill nå en europeisk publik. Här blir det intressant att granska Baers förhållningssätt och referenser till de samlingar av komponerad och/eller arrangerad liturgisk musik som bildar skola inom

30

שחרית
נְיִנוֹת

Die Intonation der Accente auch Tonzeichen.^{*)}

Gestalt und Namen der Accente.
Die deutsche Uebersetzung n. m. Autoren.

№ 105.
Uebliche Intonirung
der Parschijoth
oder pentateuchi-
schen Perikopen. (פְּסוּמָה)

№ 106.
Intonirung der
Hapthoroth oder
prophetischen
Perikopen. (הַפְּתוּרָה)

№ 107.
Intonirung der
Parschijoth am
Neujahrs und
Versöhnungstagen. (רֵאשִׁית)

№ 108.
Intonirung des
Buches Ester
am Purim. (אֶסְתֵּר)

№ 109.
Intonirung der Klage-
lieder Jeremias am
Tage der Zerstörung
Jerusalems. (אֵיכָה)

№ 110.
Intonirung der Toch'choh. (סֵפֶר תּוֹחֲכֹה)

יְרֵקָא Sar - ko Schleuder
סְגוֹל se - gol Traube
מוֹנָח Mu - nach liegend (שׁוֹמֵר מוֹנָח)

^{*)} Die Intonation der Accente nach sephardischem Ritus siehe im Nachtrag № 938 etc.

Varianter. Ur Abraham Baers *Baal T'fillah* oder der practische Vorbeter.
Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

den europeiska judenheten under 1800-talet, Wien-kantorn Salomon Sulzers *Schir Zion*, Louis Lewandowskis *Kol Rinnah u-Tefillah* och v'*Zemirah* och Samuel Naumbourgs *Se-miroth Israel*. Medan Sulzer, Lewandowski och Naumbourg knappast framträder med dokumentariska eller musikvetenskapliga ambitioner, utan främst vill erbjuda nykomponerad musik för den judiska gudstjänsten, framstår Abraham Baer som en representant för epokens sekulariserande *Wissenschaft des Judentums*. Det musikaliska kulturarvet skall dokumenteras, men det skall inte hamna på museum utan också föras in i den nya tiden genom att återbrukas i det samtida gudstjänstlivet. Forskaren Baer redovisar sakligt en mängd regionala varianter av de traditionella liturgiska melodierna men presenterar också ett antal egna bidrag. Gränsen mellan dessa båda kategorier är avsiktligt svävande. I sitt förord framställer Baer sig själv som en uttolkare av traditionen. Han är en forskare som delvis har sig själv som informant, och detta är relevant eftersom ”dessa recitativ, trots de skillnader som finns mellan olika kantorer, alla har en gammaljudisk prägel; dock är och förblir de inget annat än individuella skapelser, då varje duktig förebedjare kultiverar sin egen så kallade ”Steiger” (sångstil) och strävar efter att utbreda denna genom sina lärjungar.”! Han bejakar således det traditionella, improvisatoriska och ständigt kreativa draget i chazzanens musikaliska roll (som var svårgripbart och ofta nedvärderat av tidens akademiskt utbildade musiker) och förefaller därmed ha intagit en medlande (och egentligen motsägelsfull) position mellan de radikala reformivrarna, som ville ha helt genomkomponerad, flerstämmig musik av konventionellt europeiskt 1800-talssnitt, och de liturgiskt konservativa som värnade den muntliga traditionen. Dekor i ”templet” (så kallade reformivrarna sina nya synagogor) krävde ett undertryckande av kantorns improvisatoriska frihet, ansåg somliga. Baer förefaller ha menat att just denna frihet var kärnan i judendomens musikaliska identitet – men han fångar ändå in den i skriftligheten. Här kan det alltmer sekulariserade judiska församlingslivet ha spelat in. I traditionella ortodoxa miljöer hade chazzanen byggt upp sin repertoar och sitt liturgiska kunnande huvudsakligen genom muntlig trading. Som *meshoyrer*, ”hjälpsångare” kunde den blivande förebedjaren i sin ungdom ansluta sig till någon berömd chazzan och genom träget lyssnande och mångårig träning tillägna sig dennes *nusach*, idiom. Baer frigör nu genom sin publikation den liturgiska traditionen från den personliga förmedlingen. Den musikaliskt allmänbildade och notkunnige medborgare i civilsamhället för vilken religionen är en privatsak kan här finna sin egen skriftliga väg till den judiska liturgins uttrycksmedel. Men Baers *Baal T'fillah* går utöver de rent musikaliska aspekterna; boken innehåller också talrika anvisningar beträffande de rituella bruken och föreskrifterna. Här finns till exempel anvisningar för vigselceremonien, liksom formulär för förlovningskontrakt och äktenskapsbevis. *Der practische Vorbeter* blir en komplett handbok i den judiska religionsutövningens performativa och ceremoniella aspekter.

Historikern Benedict Andersons numera nästan klassiska och ofta citerade idéer om (1983) nationella, etniska och religiösa samfund som ”föreställda gemenskaper” innebar i grunden en insikt om den estetiska gestaltningens relevans för samhällsbygget, men den samhällsvetenskapliga forskningen har sällan gått längre än till det blotta konstaterandet av detta faktum. Om nu människor ständigt skapar föreställda gemenskaper, *hur* åvägbringas då upplevelsen av tillhörighet i *framförande* och *gestaltning*? Här har de estetiska vetenskaperna en central forskningsuppgift. Abraham Baers liturgisamling och dess tillkomstmiljö ger oss en särskilt intressant möjlighet att diskutera dessa frågeställningar. Vilka musikaliska redskap togs i bruk för att inom den religiösa ritualens ramverk gestalta 1800-talets judiskhet i svenskheten – och svenskhet i judiskheten? Vi kan se den nya synagogan i Göteborg som en scen för det aktiva medvetandegörandet av judiskhet och svenskhet och som ett interface mellan de två identifikationerna. Här möts församlingens medlemmar (och ibland även utomstående besökare) och deltar i ett koordinerat framförande av texter, musikstycken och rituella handlingar som genom den samfälliga upplevelsen av en estetisk gestaltning bekräftar tillhörigheterna, men även signalerar det judiska predikamentets ambivalens (Bauman 1991, 1998). Byggnadens arkitektoniska utformning är i sin tur ett emblem som utåt markerar det judiskas närvaro i det svenska, inåt det svenskas närvaro i det judiska. Det är karaktäristiskt att titelbladet till *Baal T'fillah* pryds av en avbildning av just synagogans fasad, inramad av boktiteln i hebreisk skönskrift och latinsk translitterering. Baers *klingande* gestaltning i synagogan i Göteborg har vi inte tillgång till – den aktuella perioden ligger före musikinspelningarnas tidevarv – men hans samling ger oss viktig information om vilka musikstrukturer och presentationsformer han ansåg kunde fungera i den nya emanciperade situationen. Det är dock viktigt att hålla i minnet att vår kännedom om Baers verk helt bygger på just denna skriftliga dokumentation. *Baal T'fillahs* skriftmässighet, dess *typografiska utformning*, är därför inte någon oväsentlig aspekt, utan måste inbegripas i analysen. Det var ju i den tryckta boksidans prestigefyllda, akademiska – och i det judiska musiksammanhanget nya – form som Baer kommunicerade sitt budskap utanför göteborgsförsamlingens trånga krets.

Litteratur

- Anderson, Benedict 1983: *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Baer, Abraham 1877, 1883: *Baal T'fillah oder der practische Vorbeter. Vollständige Sammlung der gottesdienstlichen Gesänge und Recitative der Israeliten nach polnischen, deutschen (aschk'nasischen) und portugiesischen Weisen nebst allen den Gottesdienst betreffenden rituellen Vorschriften und Gebräuchen*. Göteborg.
- Bauman, Zygmunt 1991: *Modernity and ambivalence*. Oxford: Polity.
- Bauman, Zygmunt 1998: ”Allosemitism: Premodern, Modern, Postmodern”, i Cheyette, Bryan & Marcus, Laura (red.), *Modernity, Culture and "the Jew"*. Cambridge.

- Bedoire, Fredric 2003: *Ett judiskt Europa. Kring uppkomsten av en modern arkitektur 1830-1930*. 2:a rev. uppl. Stockholm: Carlsson.
- Bedoire, Fredric 2005: Byggnadens arkitektur och interiör – ett levande dokument. I *Synagogan i Göteborg 150 år*. Red. Ingrid Lomfors. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum.
- Broberg, Gunnar 1988: De judiska vännerna. Judiska bidrag till kulturlivet i sekelskiftets Sverige. I Broberg, G., Runblom, H. & Tyden, M., red., *Judiskt liv i Norden*. Studia multiethnica Upsaliensia 6. Uppsala universitet.
- Carlsson, Anders 1996: "Handel och Bacchus eller Händel och Bach?". *Det borgerliga musiklivet och dess orkesterbildningar i köpmannastaden Göteborg under andra hälften av 1800-talet*. Skrifter från Musikvetenskap, Göteborgs universitet, nr 43.
- Carlsson, Carl Henrik 2004: *Medborgarskap och diskriminering. Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860-1920*. Studia historica Upsaliensia 215. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Elbogen, Ismar: *Jewish Liturgy: A Comprehensive History*. Philadelphia and Jerusalem 1993 (1913).
- Fritz, Martin 1996: *Göteborgs historia: näringsliv och samhällsutveckling. 2, Från handelsstad till industristad 1820-1920*. Stockholm: Norstedt.
- Gellerman, Olle 1998: *S. A. Hedlund. Legendarisk tidningsman och liberal politiker*. Stockholm: Atlantis.
- Göteborgs mosaiska församling 1780-1980*.
Göteborg: Mosaiska församl. 1980.
- Hammarström, Per 2007: *Nationens styvbarn. Judisk samhällsintegration i några Norrlandsstäder 1870-1940*. Stockholm: Carlsson.
- Hedlund, Henrik 1929-1930: *S. A. Hedlund. Hans liv och gärning I-II*. Göteborg.
- Idelsohn, Avraham Zvi: *Jewish Liturgy and its Development*. New York 1932.
- Jacobowsky, Carl Vilhelm: *Göteborgs mosaiska församling 1780-1955. Minnesskrift till 100-årsdagen av synagogans invigning 12 oktober 1855*. Göteborg 1955.
- Katz, Daniel S. 2005: When Kol nidrei is not Kol nidrei: Synagogue Reform in Århus, Denmark (1825). I *Liber amicorum Isabelle Cazeaux: Symbols, Parallels and Discoveries in Her Honor*. Paul-André Bempéchat, ed. Hillsdale, N.Y.: Pendragon Press. Festschrift Series No. 19.
- Lomfors, Ingrid 2005: Kantor Abraham Baer. I *Synagogan i Göteborg 150 år*. Red. Ingrid Lomfors. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum.
- Magnus, Louise 1912: *Minnen från Oscarsdal*. Göteborg: W. Zachrissons.
- Rosengren, Henrik 2007: "Judarnas Wagner". *Moses Pergament och den kulturella identifikationens dilemma omkring 1920-1950*. Lund: Sekel.
- Rubenowitz, Sigvard 2005: De judiska släkterna i Göteborg under 1800-talet. I *Synagogan i Göteborg 150 år*. Red. Ingrid Lomfors. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum.
- Rubin, Emanuel 2006: *Music in Jewish history and culture*. Sterling Heights, Mich.: Harmonie Park Press.
- Shiloa, Amnon 1993: *The dimension of music in Islamic and Jewish culture*. Aldershot: Variorum.
- Slobin, Mark 1989: *Chosen voices: the story of the American cantorate*. Urbana: University of Illinois Press.

- Valentin, Hugo 1924: *Judarnas historia i Sverige*. Stockholm: Bonniers.
- Valentin, Hugo 2004: *Judarna i Sverige. Från 1774 till 1950-talet*. Stockholm: Judiska museet/
Natur och kultur.
- Warburg, Karl 1900: *Viktor Rydberg: en lefnadsteckning*. Stockholm: Bonnier.
- Werner, Eric 1959–1984: *The sacred bridge: the interdependence of liturgy and music in synagogue and church during the first millenium*. London: Dennis Dobson.
- Werner, Eric 1976: *A voice still heard. The sacred songs of the Askenazic Jews*. University Park and London: Pennsylvania State University Press.

STAMBÖCKER I MUSIKMUSEETS ARKIV

Inger Enquist¹

I Musikmuseet förvaras sex stycken s.k. stamböcker. De är ungefärligen från mitten av 1800-talet. Stamboken var ett resealbum vari vänner och prominenta personer gjorde teckningar eller skrev korta bidrag.

Stamböcker har traditioner bakåt. En tidigare och annorlunda funktion fanns redan på 1600-talet då unga adelsmän företog bildningsresor varvid de medförde en bok att skriva i. Denna bok hade en mer officiell karaktär och kunde senare tjäna syftet att vara ett slags arbetsprov med vilket man kunde visa sin lämplighet att i hemlandet bekläda ett offentligt ämbete. Eva Dillman understryker i sitt arbete² om stamböcker just bildningsfunktionen och under 1700-talet kommer ett naturvetenskapligt intresse till synes i stamböckerna. Hon påpekar att stamboken ändrar karaktär ungefär tiden kring 1800 och att anknytningen till en studiesituation då försvinner. Boken blir i stället mer av ett poesialbum och en gästbok där vänskapen besjungs³.

I Musikmuseet finns stamböcker efter följande personer:

Henriette Nissen-Saloman (1819-1879), operasångerska

Isidor Dannström (1812-1897), sångare, pedagog och tonsättare

Fredrika Stenhammar (1836-1880), operasångerska

Anonym

Josephine Benedicks (död 1834⁴)

Christina Nilsson (1843-1921), operasångerska

Henriette Nissen-Salomans stambok

Brunt läderband med präglad rutmönster 135x215 mm. Innehåller förtryckta blad med notsystem, bladen är omgärdade av en blå dekorationsbård. Boken är paginerad och innehåller 98 sidor varav en del är tomma; därtill kommer några interfolierade blad och försättsblad. Löst i boken finns ytterligare ett musikstycke instuckat. Ingående bidrag finns översiktligt förtecknade⁵; huvudsakligen består bidragen av notskrifter. De härrör från åren 1843-1857;

1 Inger Enquist är arkivarie vid Statens musikbibliotek.

2 En översikt över stambokens historia görs i Dillman, Eva, Vänskapens minnesmärken – om nya och gamla stamböcker i KB:s handskriftssamling. I Biblis 29 (2005): s. 4-26. Tillgänglig som elektronisk resurs.

3 A.a., s. 8.

4 Fanny Hensel, kusin till Josephine Benedicks, nämner i sin dagbok hennes död 1834. Uppgiften meddelad av musikforskaren Cornelia Bartsch.

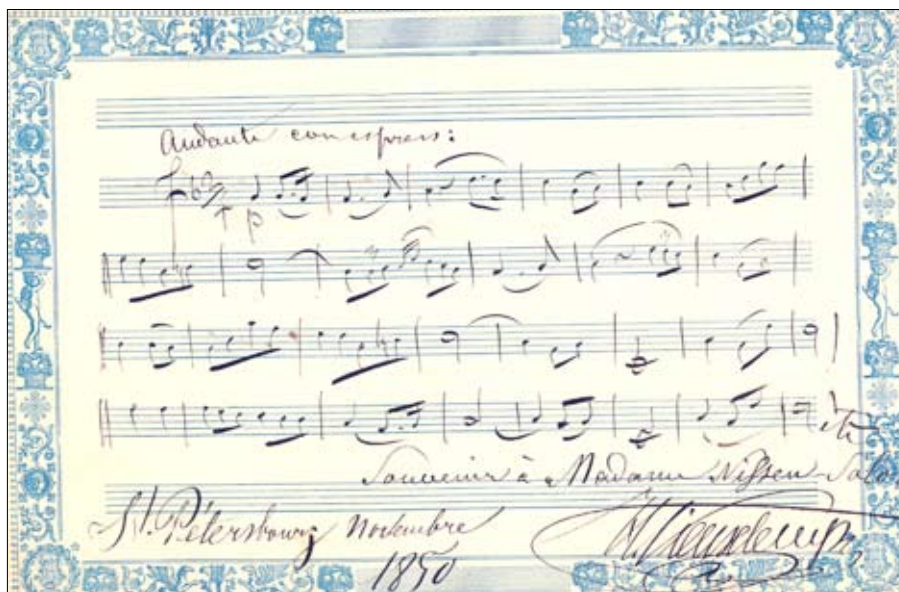
5 Översiktliga innehållsförteckningar finns samlade i Musikmuseets arkivregister under uppslagsordet "Stamböcker".

det var år då Henriette Nissen reste intensivt i Europa.

Starten skedde 1843 då hon reste till Paris där hon studerade sång för den berömde pedagogen Manuel García (1805-1906). Han hade för övrigt även Jenny Lind som elev och sångerskorna blev vänner⁶. Jenny Lind har skrivit ett par takter i boken "O Sonnenschein" då de möttes i Bremen 1855 och tillskrivit "Zur freundliche Erinnerung an Jenny Goldschmidt geb Lind".

Sånglärarens syster Pauline Viardot (1821-1910), själv sångerska och pedagog, var också Henriette Nissens vän. I stamboken har hon lämnat spår då hon 1843 till sin vän har nedtecknat "L'ombre et le jour", en kärleksvisa som slutar med texten "jag är skuggan, du är dagen".

1850 gifte sig Henriette Nissen om hösten med tonsättaren och violinisten Siegfried Saloman, vilken kom från ett judiskt kantorshem i Köpenhamn. Brudgummens bror, konstnären Geskel Saloman, förärade brudparet ett porträtt av Henriettes far klädeshandlaren. Det väckte sån förtjusning att han fick en mängd porträttbeställningar i Göteborg. Bröllopsresan blev en färd på Trollhätte kanal⁷. I oktober reste paret sedan österut. I S:t Petersburg mötte Henriette i november Henri Vieuxtemps, som då var hovviolinist och professor vid musik-konservatoriet där. Henriette själv kom senare att under en lång period vara bosatt i staden och undervisa vid musikkonservatoriet. Vieuxtemps har i boken bidragit med följande melodi:

Vieuxtemps, H., Romance, Op. 40 nr 1, för violin och piano. Statens musikbiblioteks samlingar. Foto: Inger Enquist, Statens musikbibliotek.

6 Utförliga biografiska uppgifter finns i Raphael Hallencreutz, Olga (1887-1967), Henriette Nissen Saloman 1819-1879, maskinskrivet manuskript till föredrag, 1940-talet, 45 s. Författaren var släkt med sångerskan - Henriettes man var bror till konstnären Geskel Saloman, vilken i sin tur var morfar till författaren. Författaren anger en dagbok av Henriette som källa för sitt manuskript.

7 Raphael-Hallencreutz, Olga, a.a., s. 21.

I Musikmuseets arkiv finns kompletterande material, vilket liksom stamboken 1990 är inlämnat av Henriettes efterlevande släktingar⁸. Bl.a. finns en liten grön pappask med gulddekor märkt "Souvenir" och som invändigt är klädd med rosa siden. Formatet är "visitkortsstorlek". Här finns ytterligare små hälsningar från vänner och de är skrivna mellan åren 1837 och 1841 enligt vad som framgår av de strödda dateringarna. Minnesasken med lapparna har alltså föregått stamboken. Vieuxtemps förekommer även här; han har på en blå lapp nedtecknat tonen h som symboliserar hans förnamn Henri och sen skrivit under med sitt efternamn.

*Ask som tillhört Henriette Nissen-Saloman. Statens musikbibliotek, klippsamlingen.
Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.*

Tillsammans med pappasken förvaras också en "Agenda", en summarisk dagbok där Henriette Nissen skrivit på försättsbladet "J'ai quittée la Suède, en partout le 24 Juliet 1839 de Gothembourg, accompagnée par mon beaufrère N.J. Gumpert, en me rendante à Paris, ou je restais pendent 3 ans dans la maison Zimmermann, prennant des leçons des chant de Mr. Manuel Garcia, et des leçons d'harmonie de Mr. Zimmermann, ainsi que des leçons de piano de Mrs. Zimmermann et Chopin." Troligen är det denna dagbok Olga Raphael Hallencreutz bygger sitt manuskript på. Det finns även en senare anteckningsbok som löper fram till 1878.

Isidor Dannströms stambok

Brunt band med läderrygg 185x245 mm. På pärmen en förgylld lyra och initialerna I.D. Innehåller 37 sidor, längst bak har en hopar blad skurits ut. Innehållet har nedtecknats

⁸ Förvaras i Stora skandinaviska serien. Olga Raphael-Hallencreutz var moster till givarna. Det rör sig om släktingar på Henriettes makes sida; själv hade Henriette inga barn.

1823 samt åren 1838-1841. Bidragen finns översiktligt listade.

En fin teckning fångar uppmärksamheten - två småbarn har klätt sig ut i militäruniform, kask och en mantel som släpar i marken. De står just utanför husets stentrapp och en yppig trädgårdsgrönska finns antydd liksom en balustrad i bakgrunden. Teckningen är utförd i blyerts och tusch. Blyertsen har behandlats så att formerna framträder tydligt, alltifrån en suddad blyerts som ger mjukhet och luft till helt obehandlade partier som låter de runda barnakinderna lysa fram. Kraftigare streck och tuschmarkeringar ger intryck av friskhet och skiss. Att det var ett gott ställe att vara på framgår av påteckningen "Souvenir de notre belle France".

Barn som klätt ut sig. Teckning från Marseille 1840. Foto: Inger Enquist, Statens musikbibliotek.

Teckningens signatur är något svårläst. Genom Isidor Dannströms självbiografi⁹ vet vi dock var han umgicks då teckningen utfördes. 1840 bodde han nämligen hos sin äldre bror Otto Wilhelm i Marseille och han lärde då känna flera svenska och franska familjer där. Först på våren avreste han sedan till Paris. Han studerade utrikes under en lång period 1837-1841. Vi ser att tiden sammanfaller med dateringarna i stamboken. Även Isidor Dannström hade Manuel Garcia som lärare och han omtalar både Jenny Lind och Henriette Nissen i sin självbiografi.

⁹ Några blad ur Isidor Dannströms minnesanteckningar, Stockholm 1896, s. 12.

Fredrika Stenhammars stambok

Brunt band i läder med guldsnitt, på framsidan enpräglad ranka och texten ”Album” i guld. 190x255 mm. 163 sidor, några blad har blivit utskurna. Översiktlig förteckning över innehållet finns. Dateringarna löper mellan åren 1854-1875.

Violinisten Wilhelmina Neruda (1838-1911) har noterat några takter ur ett Bachverk, Chaconne, och sedan tillskrivit ”Fräulein Frederike Andrée zur Erinnerung an Wilhelmina Neruda”. Det var i februari 1862. Då har även hennes syster Maria och bror Franz skrivit i boken. Franz Neruda, cellist, har noterat några trestämmiga takter av Robert Schumann som så passande illustrerar syskonens musicerande tillsammans.

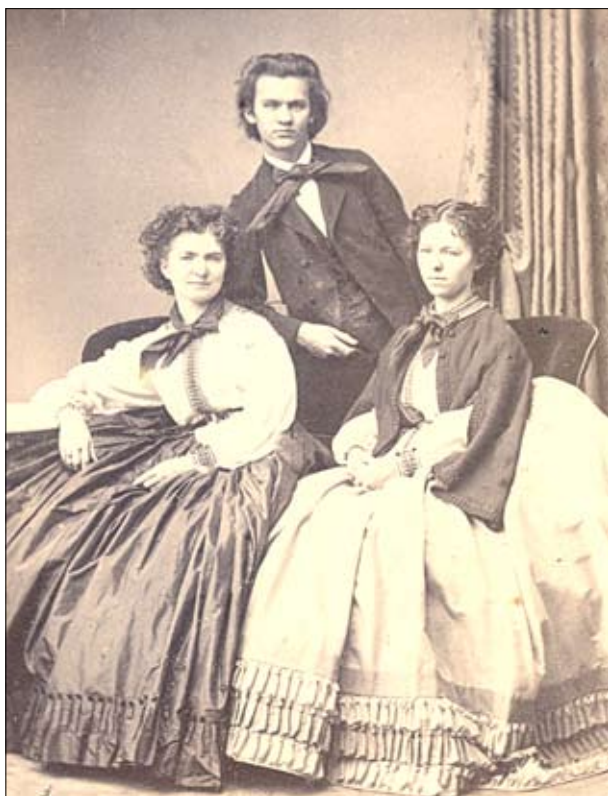

Foto av syskonen Neruda. Statens musikbiblioteks samlingar. Foto: Inger Enquist, Statens musikbibliotek.

Musikmuseets klippsamling är ibland tryfferad med handskriftsmaterial och så är fallet vad gäller uppslagsordet Franz Neruda. Ett manuskript daterat ”Skäggaudd sommaren 1915” är troligen sammanställt av Elisabeth Alrutz, pianist och elev till Franz Neruda. Hon tecknar här hans porträtt efter att han avlidit och begravts i Köpenhamn i mars 1915. Hon beskriver syskonen Nerudas ankomst till Sverige¹⁰: En resa till Norden hade flera gånger varit på tal men Franz kände ingen lockelse till den främmande kalla Norden. Första gången syskonen uppträdde i Stockholm var 13 november 1861 på Mindre teatern i en ”concertafdelning” mellan två pjäser. ”Franz sade själf 50 år senare; som vid vår ankomst till

den kalla Norden möttes vi af en hjärtats värme som varar än.” En Nerudafeber uppstod. Trion upplöstes inte förrän Wilhelmina ”Wilma” Neruda gifte sig med Ludvig Norman 1864 och då Franz och Marie återvände hem. Fredrikas far, Andreas Andrée, har hemma i Visby 1855 skrivit i stamboken:

Den vän, som vid din vagga drömde
Att sig i barnets joller gömde
En högre ande för allt skönt
Har redan sin belöning rönt!

¹⁰ Stora skandinaviska klippsamlingen, Franz Neruda, artikelmanuskript s. 6.

Det finns även många nedteckningar i boken från Fredrika Stenhammars studier utomlands. Bl.a. studerade hon 1857-1858 för Gilbert Duprez (1806-1896) i Paris. Han har nedtecknat några takter "Oh Mathilde, I dole de mon ame". Han har därunder skrivit "Souvenir à Mademoiselle Andrée par son maitre et ami G Duprez. Paris Septembre 1858". Mathilde syftar på hennes roll i Wilhelm Tell.

*Aloys Ander. Porträttbild på notomslag. Statens musikbiblioteks samlingar.
Foto: Inger Enquist, Statens musikbibliotek.*

Aloys Ander (1821?-1864), sångare, har skrivit i stamboken 20 juni 1856. Han var en mycket populär tenor som gästade Kungliga teatern första gången 1855¹¹. Hans sång ansågs av recensenten Wilhelm Bauck¹² ha en själsförädlande inverkan. Hans skådespelarkonst imponerade också. Han valdes in i Musikaliska akademien och av stadens konstälskande damer erhöll han en lagerkrans i silver. Aloys Ander och Fredrika Stenhammar sjöng tillsammans i Wilhelm Tell i Stockholm i juni 1856¹³.

¹¹ Föredrag om musiklivet i Stockholm hållet av Veslemøy Heintz 10 mars 2008 på Svenska musikbiblioteksförningens årsmöte i Uppsala, s. 5 ff. Ingår i föreningens arkiv vilket förvaras i Statens musikbibliotek.

¹² Ny tidning för musik 1855, nr 31.

¹³ Strömbeck, K.G. och Hofsten, Sune, Kungliga teatern i Stockholm: repertoar 1773-1973: opera, operett, sångspel: balett. Stockholm, 1974, s. 28.

Anonym stambok

Söndrigt band i mörkbrunt läder, med guldsnitt, på framsidan enpräglad ranka samt texten ”Album” i guld. 220x275 mm. Stamboken är skriven mellan åren 1846 och 1847 och färden har gått genom Tyskland (München, Tübingen, Stuttgart, Berlin) men även till Lyon och London.

Många bidrag är skrivna i diktform. Här uppträder också ett konstverk i form av en applikation föreställande en ampel med påklustrade murgroblad. Ett löst blad med tre små landskapsskisser har påteckningen ”SBrunel Hawes Avec les amitées a Mad. Svedbom July 4th 1847”. En annan anteckning, på sidan 41, skriven av Hugo Rothstein i Berlin, är adresserad till ”Svedenbom”.

Den Svedbom som först faller mig in är Vilhelm Svedbom och hans hustru Hilma efter vilka det uppstod en donation till förmån för byggandet av ett konserthus i Stockholm; ärendet var uppmärksammat eftersom det stod strid om testamentet. Vilhelm Svedbom var sekreterare i Musikaliska akademien och lärare i musikhistoria vid konservatoriet och efter honom finns en del handlingar i Musikmuseets arkiv. Hans hustru var pianist och båda två var akademiledamöter. Men tiden stämmer inte; de är födda för sent för att kunna ha medfört denna stambok på resa under 1840-talet. Däremot kan Vilhelm Svedboms föräldrar vara aktuella.

Vilhelm Svedbom var son till Pehr Eric Svedbom (1811-1857) och Fredrika Forsberg (1816-1892), föräldrarna gifte sig 1842. I hemmet samlades företrädare för litteratur, musik och vetenskap¹⁴. Fredrika var gift först med Pehr Eric Svedbom och då han avlidit i kolera gifte hon sig med byråchefen Carl Abraham Limnell. Paret lät uppföra ett känt sommarhus ”Lyran”, beläget i nuvarande Bredäng i södra Stockholm intill Mälaren. Det blev en samlingspunkt för dåtidens kulturelit, en salong med litterära och musikaliska soaréer. Traditionen och senare även

Hilma och Vilhelm Svedbom. Ur Statens musikbiblioteks samlingar. Foto: Nils Björsell, Stockholm.

¹⁴ Svenskt biografiskt lexikon, bd 23, artikeln Fredrika Limnell. Stockholm 1980-1981.

huset togs över av sonen Vilhelm Svedbom. Enligt Lotten Dahlgren upplevde då Lyran en renässans¹⁵. I Musikmuseets arkiv finns ett fotoalbum som Vilhelm Svedbom mottog på sin 50-årsdag den 8 mars 1893. Det är ett påkostat och rikt utsirat album som innehåller teckningar och fotografier av kulturpersoner, med anknytning till "Lyran" och musikaliska akademien.

Att Pehr Eric och Fredrika Svedbom var stadda på resande fot 1846-1847 omtalas i den bok Lotten Dahlgren skrivit om paret¹⁶ och resan gick till "Danmark, Preussen med

Konstverk av Hawes i Svedboms stambok. Statens musikbiblioteks samlingar.
Foto: Inger Enquist, Statens musikbibliotek.

¹⁵ Dahlgren, Lotten, *Lyran: interiörer från 1870- och 80-talens litterära Stockholm*. Stockholm, 1913.

¹⁶ Dahlgren, Lotten, *Norrländska släktprofiler: episoder och minnen hämtade ur Fredrika och Per Erik Svedboms brev och familjepapper*, del 2, s. 100 ff. Stockholm, 1911.

åtskilliga andra tyska stater, Frankrike och England för att taga kännedom om därstädes varande undervisningsverk och begagnade lärometoder”. Pehr Erik Svedbom var skolman och hade 1844 kommit ut med Läsebok för Sveriges ungdom. Fredrika skrev resebrev hem till sin mor i Härnösand. Bl.a. omtalar hon i brev hem 29 juli 1847 samt i sin resedagbok en Mr Hawes, parlamentsledamot som kämpade för sitt återval och till vilkens hem paret Svedbom ofta var bjudna. Troligen är det just samma person som signerat blyertsteckningarna i vår stambok. Flera andra texter i boken torde vara skrivna av dennes familjemedlemmar eftersom de bär samma efternamn Hawes.

Josephine ”Peppi” Benedicks

Rött skinnband med löpande hund-dekor, metallås, guldsnitt, 210x270 mm. Denna stambok kallas även den ”Virginska boken” efter sin donator fru Ivor Virgin, vilken 1931 skänkte boken till Musikmuseet. Årtalen i boken spänner mellan åren 1813-1834, den omfattar 133 sidor. Olika noteringar i boken anger att den ägts av Peppi Benedicks, så t.ex. den sista kompositionen ”Romance de J. J. Rousseau, mise en musique et dédié à Madame Benedicks par Henri Romberg, Paris”.

Den första person som kom till Sverige i denna judiska släkt var hovjuveleraren Michael Benedicks (1768-1845)¹⁷. Peppi var gift med Michaels bror Wilhelm Benedicks (1783-1851) vilken kom till Sverige 1805. Peppi Benedicks var född Seeligmann och hon nämns i tidskriften Ord och Bild 1906¹⁸ som en av personerna i kretsen runt poeten Esaias Tegnér. Hon var även kusin till tonsättaren Felix Mendelssohn; Felix mor Lea var nämligen yngre syster till Peppis mor Rebekka¹⁹. Vi finner i stamboken bidrag från Felix Mendelssohn men också från hans syster Fanny Hensel.

Felix Mendelssohn har skrivit in Prestissimo, för piano, f-moll, ”für seine Cousine componiert von Felix Mendelssohn Bartholdy, Berlin 23 August 1824”. Det är ett ungdomsverk, Mendelssohn var född 1809. Bladet är visserligen löst men den söndriga kanten passar precis i stamboken så vi kan vara säkra på att den hör dit.

Detta är ett av fem pianostycken som Mendelssohn inte publicerade²⁰. Samma stycke finns också i Oxford Bodleian Library där det ingår i M. Denekes Mendelssohn Collection med signum C.8, en autograf innehållande sammanlagt tio verk. Dateringen på Prestissimo är där 19 augusti 1824, alltså bara några få dagar tidigare än ”vårt” verk.

17 Svenskt biografiskt lexikon, band 3, artikeln Benedicks. Stockholm 1922.

18 Föreligger som elektronisk resurs inom Runeberg-projektets ram:

<http://runeberg.org/ordochbild/1906/0555.html>

19 För uppgiften tackar jag musikforskaren Cornelia Bartsch.

20 Todd, R. Larry, A Mendelssohn miscellany. I: Music & letters, vol. 71, No 1, 1990, s. 52-64. Artikeln föreligger som elektronisk resurs hos jstor.org. Författaren diskuterar autografens proveniens, hur verken belyser utvecklingen av Mendelssohns stil, de ingående styckenas karaktär, lån m.m. Prestissimo hänförs till kategorin pianoetyder (s. 56 ff.) och bygger på trioler med en inledande fallande rörelse, vissa förlopp är Beethoveninspirerade.

Mendelssohn-Bartholdy, F., *Prestissimo*. Statens musikbiblioteks samlingar.
Foto: Olav Nyhus, Musikmuseet.

Fler musikaliska bidrag finns i stamboken: Meyerbeer har i Berlin 1824 skrivit in *Das Traumgesicht* för sång och piano, till text av Ludwig Robert, 74 takter.

På sidan 25 finns en akvarell signerad av Wetterling 1832. Den föreställer några soldater som tagit rast, den ene sitter på sin trumma och röker. En hund sitter vänd bort från betraktaren. Konstnären är Alexander Clemens Wetterling (1796-1858), militär och

sedermera konstnär. Han var stadd på studieresa åren 1826-1831²¹. Han är en utmärkt tecknare och skildrare av militärlivet. Också i bildkatalogen vid Statens musikbibliotek förekommer konstverk av honom och en lustig detalj i det sammanhanget är att vi där finner en interiör från en romersk osteria med en likadan hund, spegelvänd men annars identisk intill yttersta svanstippen²².

*Wetterling, A.C., Soldater som tagit rast. Statens musikbiblioteks samlingar.
Foto: Olav Nyhus, Musikmuseet.*

Stamboken har många inklistrade tryck med t.ex. porträtt och teaterbyggnader. Även modebilder och utklippta bilder av soldater förekommer. Små akvareller från Neapelbukten skvallrar om vart resan gått. Denna stambok innehåller en salig blandning av original och tryck, av eget arbete och bidrag från tidens lysande kulturpersoner. Den ger ett mycket personligt intryck.

Christina Nilssons bok

Detta är ett påkostat läderband med guldsnitt. Färgerna är rött, svart och guld, pärmerna är ornamenterade och bär ägarens monogram CN. Innehåller 55 sidor och därpå ett antal oskrivna blad, åren löper mellan 1864 och 1917. Formatet är ovanligt stort 275x360 mm

21 Svenskt konstnärslexikon, band fem, artikeln Alexander Clemens Wetterling. Malmö, 1967.

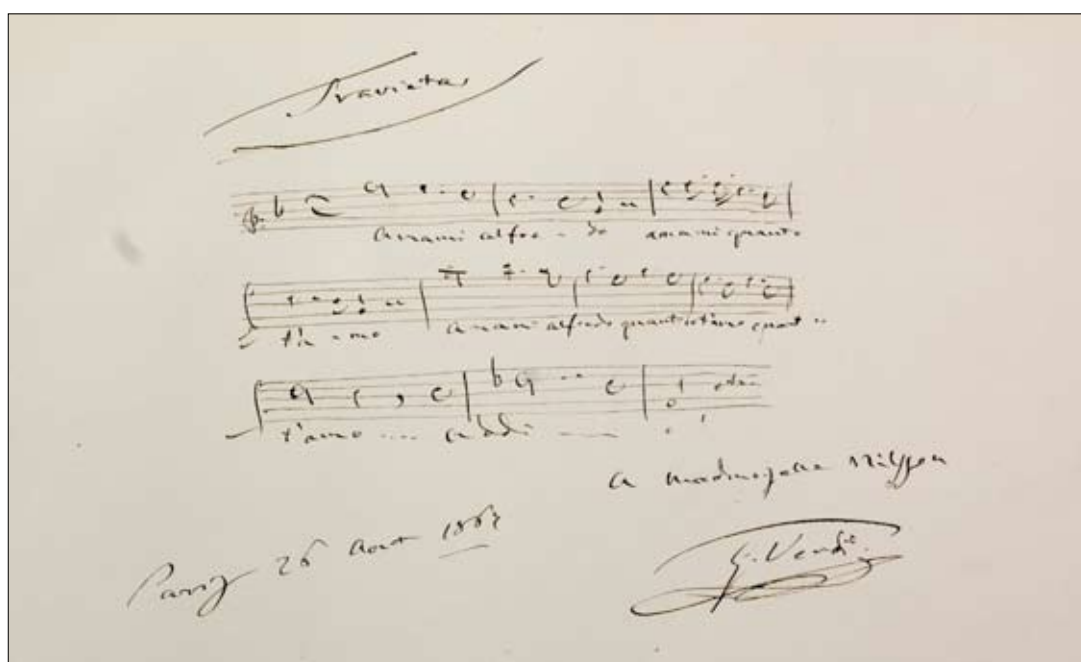
22 Akvarellerad teckning i Uppsala universitetsbiblioteks ägo, UB.H. 1053.

och passar väl egentligen inte för en stambok. Ett register har upprättats över innehållet och där benämns boken ”Minnesalbum”. Det verkar vara en bra beteckning mot bakgrund av bokens innehåll där inklistrade brev varvas med inskrifter. Vi ser här alltså en bok med en lite annorlunda funktion. I museets arkiv finns dessutom två s.k. brevkortsalbum efter Christina Nilsson; hon verkar hållit ordning på den post hon särskilt ville spara med hjälp av böcker att sätta in den i.

I minnesalbumet har mängder av tidens kända kulturpersoner skrivit: Rossini, Verdi, Meyerbeer, Auber, Gounod, Hugo, Berlioz, Dumas... en lista över innehållet ligger i volymen. Troligen har den upprättats vid Musikaliska akademiens bibliotek då boken inkom 1925 som en gåva från Fröken Anna Wahlquist i Växjö tillsammans med en större samling brev från bemärkta tonkonstnärer.

Rossini är först att skriva i boken, året är 1867, och det lägger han själv märke till ”Vous voulez que je suis le premier a griffoner votre album...”. I stamböckernas tradition har av gammalt ingått en rangordning där den viktigaste personen skrev först.

Jenny Lind har bl.a. noterat en hälsning på Christina Nilssons visitkort, ”Will min goda Mlle Nilsson tillåta en god vän Mr Coleridge²³ att göra sin uppvaktning? Han är ofantligt musikalisk, en särdeles älskelig person. Han och hans Fru äro gamla vänner till oss. Jag hoppas att Mlle Nilsson icke anstränger sig för mycket, tänk på hur öm en röst är. Vän-skapsfullt Jenny Lind-Goldschmidt. England, Sept. 1868.” Visitkortet är insatt på samma

*G. Verdis inskrift i Christina Nilssons stambok. Statens musikbiblioteks samlingar.
Foto: Olav Nyhus, Musikmuseet.*

²³ Här avses säkert Arthur Coleridge (1830-1913), engelsk tenor och amatörmusiker och bekant med Otto Goldschmidt. Se artikel i The new Grove dictionary of music and musicians, band 4, 1980.

sida som Jenny Lind har skrivit en kadens ”Låt oss våra egna sköna visor sjunga!” 1873 med tillskriften ”Our truest critics are the traces we leave behind us”.

Giuseppe Verdi har bidragit med noter ur *La traviata*, Paris 26 augusti 1867. Violetta var Christina Nilssons debutroll i Paris 1864.

Charles Gounod har skrivit några takter ur sin *Faust*, ”Laisse moi contempler ton visage!”. Margareta i *Faust* var en av Christinas stora roller. I boken finns även två brev från Gounod.

Christina Nilsson medverkade i Ambroise Thomas’ opera *Hamlet* där hon sjöng Ofelias roll. I boken har han skrivit 17 takter sång med piano ”Un doux serment nous lie...” och sedan tillskrivit ”A Christina Nilsson, a ma chère et admirable Ophelie. Affectueuse souvenir Ambroise Thomas”. *Hamlet* hade premiär den 9 mars 1868. I boken finns även två brev från Thomas inklistrade, de är skrivna 1875 och 1877.

I minnesalbumet finns även en blyertsteckning av Camille Corot (1796-1875)²⁴. Denna berömda franska konstnär var både målare och grafiker och han förärade Christina Nilsson detta landskap från Marino år 1873.

Corot, C., Landskap. Statens musikbiblioteks samlingar. Foto: Olav Nyhus, Musikmuseet.

²⁴Lexikon för konst, band 1, artikeln Camille Corot, Stockholm 1958.

Vad ger studiet av stamböckerna?

Stamböckerna speglar sina ägare. De ger helt klart ett bidrag till att teckna en persons biografi. Sammanläst med övrigt källmaterial kan de ge ett betydande kunskapstillskott. Men man måste vara medveten om att stamböckerna som album inte var några dagböcker utan en bok att kunna visa upp och att man därför får betrakta innehållet som selektivt och där ägaren visar upp sig från sin bästa sida. Boken är inte till för kreti och pleti att skriva i utan det är tidens bemärkta personer som får komma till uttryck. Ett och annat ännu oupptäckt verk kan eventuellt fortfarande gömma sig bland bladen.

Stamböckerna speglar sin tid. De är ofta vackra både som bokband och till sitt innehåll. Konstverken är talrika. Andra tryckta bilder skvallrar om hur det såg ut i storstäderna på kontinenten vid 1800-talets mitt. Verserna och musikstyckena vill erinra om band som knutits. I en tid då det inte var så enkelt att resa så kunde det säkert dröja innan man sågs igen. Av de fascinerande tidsdokumenten har jag här bara kunnat återge ett aptitretande axplock.

HANDSKRIVNA VISBÖCKER – ETT KÄLLMATERIAL MED MÖJLIGHETER

Rapport från konferensen *Samlade visor*

Karin Strand¹

Den gamla svarta vaxduksboken med vistexter och slagdängor – vad har den egentligen att säga oss i dag? Skriven av privatpersoner, ofta i ungdomen, inte sällan som följeslagare genom hela livet. Här samsas texter till favoritsånger med handstilsövningar, kasaboksnoteringar och poesi; avskrifter, inskrifter och stundens infall. Böckerna kan också rymma illustrationer; enkla eller mer konstfärdigt utförda avskiljningstecken och bilder av skepp, blommor och kvinnogestalter. Ofta finns exakta noteringar för när och var olika texter har skrivits in i boken. Och inte minst: av vem. Visbokens ägare och eventuella ”gästskribenter” undertecknar ofta texterna med sin signatur.

Exempel på visböcker ur Svenskt visarkivs samlingar. Från vackra påkostade pärmar till enklare vaxduksvarianter. Foto: Anna Kerstin Källman, Svenskt visarkiv.

Traditionen att nedteckna visor för privat bruk har tidvis varit enormt utbredd i Sverige; man kan räkna med att var och varannan ung människa höll sig med visbok under

¹ Karin Strand är arkivarie vid Svenskt visarkiv och fil.dr. med avhandlingen *Känsliga bitar: text- och kontextstudier i sentimental populärsång*, Skellefteå 2003.

1900-talets första decennier. De flesta av dessa böcker har visserligen aldrig nått kulturarvsinstitutionerna, men en försvarlig mängd tas ändå emot vid Svenskt visarkiv och landets folkminnesarkiv, i original eller kopior. Detta material har rika potentialer för till exempel musketnologer, populärmusikforskare, litteraturvetare, språkveta- re, historiker och medieforskare när det gäller kunskap om tidigare perioders umgänge med musik, lyriska vardagsutbud och vardagliga skrivande. Ändå finns förvånansvärt lite forskning om dessa källor.

Detta förhållande ville några visboksintresserade forskare ändra på, varför initiativet togs till att anordna ett symposium om ämnet. Planeringsgruppen bestod av professor Gunnar Ternhag, lektor Ann-Cathrine Edlund och arkivarie Karin Strand. Svenskt visarkiv stod som värdinstitution med Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur som medarrangör och ekonomisk bidragsgivare. Inbjudan riktades till såväl forskare som arkivarier och museipersonal, och välkomnades gjorde även bidrag om näraliggande källkategorier som poesialbum, kassaböcker och dagböcker. Med en samlingsterm lånad från tysk kulturforskning kan man beteckna sådana olika former av vardagligt skrivande för privat bruk som *Ego-Dokumente*.

Konferensen *Samlade visor: perspektiv på handskrivna visböcker* hölls 6-7 februari 2008 på Svenskt visarkiv. Den lockade förutom svenska deltagare även kollegor från Norge, Danmark och Finland. Genom att det var ett särskilt *material* som stod i fokus, snarare än frågeställningar inifrån en särskild disciplin, blev det ett sant tvärvetenskapligt möte. Bland föredragshållarna fanns nordister, historiker, musketnologer, litteraturvetare, arkivarier och dessutom en liten grupp musikutövare. De handskrivna visböckerna blev därmed brett belysta under dessa två dagar, utifrån olika perspektiv och historiska horisonter, och med olika inzoomningsgrad.

Det privata vissamlandet har tagit sig många olika former genom historien; från sirliga handskrifter mellan marmorade pärmar till sporadiskt nedtecknade lösa blad. Som framkom i flera av föredragen har det även funnits en stor variation när det gäller visbokens miljö, funktioner och skrivande personer. Med ursprung i högre ståndsmiljöer fick den handskrivna visboken sin storhetstid för gemene man decennierna runt 1900, i synnerhet för unga ogifta kvinnor och som socialt tidsfördriv bland rekryter, sjömän och brandsoldater. Oftast användes vaxdukshäften som var relativt billiga och tillgängliga i hela landet.

Visböcker som skrivits i särskilda sociala eller yrkesmässiga sammanhang ger ofta levande inblickar i den aktuella tillvaron, såväl genom sångtexternas tematik som i kringanteckningars humor och jargong. I brandmännens visböcker finns till exempel ofta såväl skämtsamma som heroiska texter med brandkårstematik, och i soldatvisböcker skildras på olika sätt livet på ”luckan”, dess hierarkier och glädjeämnen. I ett av föredragen, som behandlade en liten samling visböcker som tillhört en grupp soldater i beredskap under

andra världskriget, belystes hur texter och illustrationer kunde cirkulera inom en sådan social krets.

Man tänker sig gärna att de handskrivna visböckerna i första hand har sjungits ur. Mycket talar dock för att det är själva *samlandet*, sammanställningen av texter i nedtecknarens smak och/eller som är meningsfulla i hennes sociala kontext, som i många fall har varit huvudsaken. Att själv nedteckna dessa sånger var givetvis mer angeläget före 1920- och 30-talens grammofoonutveckling och uppsvinget för tryckta schlagertexthäften med aktuella bitar som gick att köpa för en billig slant. Visboksskrivandet tonade mycket riktigt ut under seklets andra hälft, men under en intressant överlappningsperiod levde den handskrivna visboken parallellt med de nya medierna. Repertoaren i dessa sena visböcker präglas till stor del av det nya populära sångutbudet, vilket också belystes i flera av föredragen.

*Illustrativ utsmyckning på insidan till en visbok.
Ur Svenskt visarkivs samlingar. Foto: AK Källman,
Svenskt visarkiv.*

De handskrivna visböckerna har emellertid fyllt flera funktioner. För sjungande användare har de nedtecknade texterna kunnat fungera som stöd för minnet. Folkmusikinsamlare som har spelat in traditionsbärare kan dock vittna om att den levande sångrepertoaren i regel är ganska skild från visbokens, ett fenomen som också dryftades under symposiet.

Ur ett språkligt perspektiv har visboksskrivandet dessutom, som en av talarna argumenterade för, varit ett viktigt led för unga människor i att erövra ett personligt skriftspråk.

Med tanke på alla fruktbara ingångar som finns i dessa källor kan man fråga sig hur det egentligen kommer sig att de handskrivna visböckerna hittills har ägnats så lite forskning. Svaret torde stå att finna i själva repertoaren: snarare än ”originalmaterial” är det i första hand fråga om rena avskrifter av redan kända texter. Bristen på originalitet yttrar sig också i att urvalet visor i böcker från samma tid är relativt enhetligt, man kan – som flera av föredragshållarna påpekade – tala om en kärna av ”allsvensk” repertoar som förekommer i snart sagt alla böcker, oavsett var i landet eller av vem de är skrivna.

Men detta är alltså om man nöjer sig med en flyktig blick på innehållet. Den som bemödar sig med att studera kringanteckningar, prosatext och mer udda visinslag belönas med en fylligare bild av sångernas brukssammanhang. Genom att också sätta repertoaren i förhållande till ägarens kön, sociala kontext och geografiska hemvist framträder

signifikanta variationer som får de handskriva visböckerna att ”tala” – eller ska man kanske säga ”sjunga”?

Symposiets föredrag kommer att publiceras i en antologi som ges ut av Kungl. Gustav Adolfs Akademien under hösten 2008. Förhoppningen är att artiklarna ska inspirera fler forskare att ta sig an den kulturarvsskatt, de personliga och sociala berättelser som ryms mellan de anspråkslösa vaxdukspärmarna.

INDEX TILL KUNGLIGA MUSIKALISKA AKADEMIENS PROTOKOLL 1771–1971

Sten Ottosson¹

Sedan 2001 har det vid Statens musikbibliotek varit möjligt att ta del av en databas med index över protokoll och bilagor för Kungliga musikaliska akademien åren 1771-1941. Denna databas, nu utökad till och med 1971, är nu tillgänglig digitalt via Internetadressen: <http://www.smus.se/earkiv/kma/>.

Indexeringen, som utförts av Johan Bengtsson, har pågått under en längre tid. Arbetet har bekostats med ett anslag från Ingvar Anderssons fond vid Riksarkivet. Ursprungligen projekterades ett index över perioden fram till och med 1941, då akademins undervisning ombildades till den nuvarande Musikhögskolan. Perioden utökades efter hand till att omfatta tiden intill 1971, det år då akademins huvudmannaskap för Musikhögskolan upphörde. Detta innebär att ett index nu föreligger för hela den period då akademien i realiteten fungerade som en statlig musikmyndighet.

Musikaliska akademins arkiv för tiden 1771-1971 är deponerat vid Statens musikbibliotek. Undantagna är handlingar rörande donationer liksom personalhandlingar, vilka tillsammans med arkivhandlingar från tiden efter 1971 finns kvar hos akademien.

Databasen har konstruerats av Johan Harnesk. Vid frågor rörande databasens användning och innehåll, kontakta raritetsbibliotekarie Mattias Lundberg, mattias.lundberg@muslib.se.

I skriften *Index till Musikaliska akademins protokoll 1771-1941. Bidrag till Kungl. Musikaliska akademins historia. Delrapport 6*, 2001 redogör Johan Bengtsson för arbetet med indexeringen och beskriver översiktligt innehållet i protokollen. Följande beskrivning av akademins verksamhet är hämtad från denna skrift.

Akademien har haft många uppgifter under årens lopp. En stor del var till en början att bedriva fri musikundervisning, men på grund av akademins dåliga ekonomi kunde undervisningen inte hållas igång kontinuerligt. Vidare skulle akademien yttra sig i ärenden rörande till exempel musikundervisningen i skolorna och tillsättningar av högre kyrkomusikertjänster ute i landet. Andra musikfrågor behandlades också, t.ex. införandet av normalstämgauffel i mitten av 1800-talet. Ett annat åtagande var att inspektera och godkänna landets kyrkorglar.

¹ Sten Ottosson är arkivarie vid Statens musikbibliotek.

När det gäller innehållet i protokollen konstaterar Bengtsson att så gott som alla för akademien viktigare frågor har behandlats vid mötena, som redan från början kallades sammankomster. Förutom sammankomsterna fanns och finns ett antal protokollförande organ såsom Ekonomiutskottet, Musikaliska utskottet, Förvaltningsutskottet, tidvis Läroverksstyrelsen och sedan 1941 en styrelse. Alla dessa organs protokoll är sambundna med sammankomstprotokollen, förutom Läroverksstyrelsens protokoll som bildar en egen serie. I protokollsbilagorna finns större delen av akademiens in- och utgående skrivelser. Där finns även program, årsberättelser, arbeten insända av ledamöter och andra, samt långt in på 1800-talet examensbevis och andra elevhandlingar. Tilläggas kan här att de cirka första hundra årens protokoll är diskussionsprotokoll och inte beslutsprotokoll vilket ger en förträfflig inblick i enskilda ledamöters uppfattningar.

Till protokollen finns ingångar i form av kronologiska register, paragraf för paragraf, för tiden 1771-1954. Dessa har dock nackdelar, enligt Bengtsson. De är svårlästa och säger ingenting om bilagorna. Till detta finns även ett systematiskt årsregister hopbundet med protokollen under åren 1862-1964. Dessa register täcker både ärenden och bilagor men endast för ett år i taget.

Protokoll arkivet - Mozilla Firefox

http://www.smu.se/earkiv/fova/

INDEX TILL KUNGLIGA MUSIKALISKA AKADEMIENS PROTOKOLL 1771-1971

5385 matchande protokoll funna.

1/435 +

SORTERA PÅ: MÖTESDATUM

[+]	0001	1770/03/12	?
[+]	0002	1771/12/07	Sammankomster
[+]	0003	1771/12/23	Sammankomster
[+]	0004	1771/12/31	Sammankomster
[+]	0005	1772/01/25	Sammankomster
[+]	0006	1772/02/01	Sammankomster
[+]	0007	1772/03/11	Sammankomster
[+]	0008	1772/03/18	Sammankomster
[+]	0009	1772/04/04	Sammankomster
[+]	0010	1772/04/08	Ekonomiutskottet

INDEX TILL KUNGLIGA MUSIKALISKA AKADEMIENS PROTOKOLL 1771-1971

Denna databas utgör ett index till Kungliga musikaliska akademins protokoll från Akademiens bildande 1771 fram till och med 1971. Indexeringsarbetet bekostades med ett anslag från Ingvar Anderssons fond vid Riksarkivet. Ursprungligen projekterades ett index över perioden fram till och med 1941, då Akademiens undervisningsområdes till den nuvarande Musikhögskolan, men täckningsperioden utökades efter hand till att omfatta tiden intill 1971 (projektets arbetsförlopp finns sammanfattat i Johan Bengtssons 'Index till Musikaliska akademins protokoll 1771-1941', Bidrag till Kungl. Musikaliska akademins historia VI (Stockholm, 2003), med förord av dåvarande forskningssekreterare Henrik Karlsson).

Vid frågor rörande databasens användning och innehåll, kontakta Mattias Lundberg, mattias.lundberg@muslib.se.

The present database constitutes an index to the minutes of the Swedish Royal Academy of Music and covers the period from the establishment of the Academy in 1771 up to 1971. The index project was

Skärmbildens utseende vid sökning i databasen.

I det nu på Internet publicerade index möjliggörs sökning både i protokoll och bilagor. Sökningen kan avgränsas tidsmässigt. En träfflista genereras automatiskt då man skriver in sökord. I denna anges hur många träffar man fått samt presenteras de tio första träffarna. Träfflistan anger typ av sammanträde och tidpunkt. De mötesformer som är aktuella är Sammankomster, Förvaltningsutskottet samt Läroverksstyrelsen. I träfflistan anges även ifall sökbegreppet återfinns i ett protokoll eller i en bilaga. Genom att klicka på ett litet plus-tecken genereras en plocklista med historik över egna träffar. Under träfflistan återfinns så, i en särskild tabell, det aktuella protokollet med sökordet markerat.

Protokollen och bilagorna är indexerade efter följande sökord: Löpnummer, Datum, Paragraf, Mötestyp, Ärende, Ämnesord, Biografiskt ämnesord, Bilaga, samt Avsändare. Ett tips är att söka personnamn både i rak och inverterad form.

Det nu på Internet publicerade index öppnar upp för en mängd nya forskningsområden. Johan Bengtsson konstaterar i sin skrift att tack vare att så många icke-musikaliska ärenden har tagits upp vid de olika sammanträdena så får man en väldigt bra bild av hur det var att leva och verka som musiker, elev, lärare, tjänsteman, hantverkare eller vanlig medborgare i Sverige under nära två sekel.

1940-TALETS MUSIK – ETT NYTT ARKIVPEDAGOGISKT LÅNEMATERIAL

Inger Enquist¹

Portfölj med 1940-talsmusik. Foto: Marina Demina, Statens musik bibliotek.

Under 2008 har ett nytt arkivpedagogiskt lånematerial tagits fram i samarbete mellan Statens musikbibliotek och Svenskt visarkiv. Det utgörs av handlingar med anknytning till musiken under 1940-talet, inte äkta dokument utan naturtrogna kopior. Det vänder sig till var och en som vill veta mer om musiken under denna tid, men också till dem som var unga då och som idag är till åren komna. Materialet kan med fördel studeras i pensionärs-cirklar eller på äldreboenden. Då är det meningen att det ska ge förströelse, vara roligt och väcka minnen – helt enkelt ett material med äkthetskänsla att umgås kring.

¹ Inger Enquist är arkivarie vid Statens musikbibliotek.

I portföljen finns handlingar som anknyter till olika områden:

- Jazz
- Populärmusik
- Dans
- Restaurangmusik
- Musik på scenen
- Klassisk musik

Störst utrymme ägnas den musik som känns ny och som vi särskilt förknippar med 40-talet, nämligen jazzen och populärmusiken. Klingande exempel finns med på två CD-skivor.

Den gamla dansbanan i Bökeberg. Akvarell av Bertil Lundahl 2000. Foto: konstnären.

I portföljen ryms också en handledning. Där finns texter om musiken men också om tiden och hur det var i Sverige på 40-talet. I handledningen finns tips på fördjupningslitteratur, film och musik.

Efter att materialet provats vid ett äldreboende i Nockeby, ska det justeras och är sedan redo att lånas ut. Det finns i två exemplar och man kan låna det gratis genom Statens musikbibliotek.

JOHAN HELMICH ROMAN I LITTERATUREN – EN BIBLIOGRAFI

Veslemöy Heintz¹

Den 20 november är det 250 år sedan den svenska musikens fader avled på sin gård Haraldsmåla. Statens musikbibliotek vill uppmärksamma detta jubileum genom en bibliografi över Romanlitteratur.

Det finns en mängd litteratur om tonsättaren och kapellmästaren Johan Helmich Roman, från större verk som avhandlingar, uppsatser, biografier och förteckningar till olika typer av artiklar. Bland de senare finns många vetenskapliga artiklar som behandlar olika verk, men också flera av mera allmän karaktär. Dessutom har ett antal populära artiklar skrivits vid olika Romanjubileer.

Sahlstedts äreminne över J.H. Roman 1767. Foto: Marina Demina, Statens musikbibliotek.

¹ Veslemöy Heintz är biträdande överbibliotekarie vid Statens musikbibliotek.

Denna bibliografi är baserad på information i biblioteksdatan Libris, Åke Davidsson: *Svensk musiklitteratur 1800-1945*², samt, från 1946 den årligt utkomna bibliografin *Svensk musikhistorisk bibliografi*³.

Bibliografin är indelad på följande sätt:

- 1) Större biografier, avhandlingar, förteckningar,
- 2) Vetenskapliga artiklar: allmänna och verkanknutna⁴ samt
- 3) Populärvetenskapliga artiklar

Avhandlingar, uppsatser, biografier och förteckningar

Bengtsson, Britta: 1751 års män: anteckningar om amatörer och hovkapellister vid ”Kongl. begravnings och kongl. krönings musiquerne år 1751”. - Stockholm: Statens musikbibliotek, 2001. - 180 s.: ill. - (Musik i Sverige, ISSN 0077-2518 ; 12)

Bengtsson, Ingmar: J.H. Roman och hans instrumentalmusik: käll- och stilkritiska studier = J.H. Roman and his instrumental music: a critical survey of sources and style. - Uppsala: Uppsala univ., 1955. - xxi, 467, 24 s.: musiknoter, tab. - (Studia musicologica Upsaliensia, ISSN 0081-6744 ; 4) - Diss. Uppsala: Univ. - With an English summary. - <http://www.geocities.com/johanhelmichroman/romans.html>

Bengtsson, Ingmar & Danielson, Ruben, Handstilar och notpikturer i Kungl. Musikaliska akademins Romansamling = Handwriting and musical calligraphy in the J. H. Roman-collection of the Swedish Royal Academy of Music. - Uppsala: Uppsala univ., 1955. - 4:o. viii, 74 s., 8 pl.-bl. - (Studia musicologica Upsaliensia, ISSN 0081-6744 ; 3). - With an English summary

Bengtsson, Ingmar: Mr. Roman's spuriosity shop: a thematic catalogue of 503 works (1213 incipits and other excerpts) from ca. 1680-1750 by more than sixty composers. - Stockholm: Svenskt musikhistoriskt arkiv, 1976. - xx, 95, 47 s.

Bengtsson, Ingmar: Mr. Roman's spuriosity shop: a thematic catalogue of 503 works (1213 incipits and other excerpts) from ca. 1680-1750 by more than sixty composers. Suppl. 1, List of identifications Dec. 1976 - March 1980. - Stockholm: Swedish music history archive [Svenskt musikhistoriskt arkiv], 1980. - 9 s.

2 Davidsson, Åke: Bibliografi över svensk musiklitteratur 1800-1945. - 2. uppl. med suppl. - Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1980. -S xi, [1], 267 s.

3 Bibliografin trycktes årligen i Svensk tidskrift för musikkforskning fram till 1989. Från 1990 finns den som en av ämnesbibliografierna i Libris.

4 Här återfinns även skivkommentarer till serien Musica Sveciae. Dessa är ofta de enda texter som finns skrivna om vissa verk. De fyra verk av Roman som utgivits i serien Monumenta musicae Sveciae återfinns också här.

- Bergin, Wendy Isaac: A study of Johan Helmich Roman's flute sonatas: with a realisation of ornaments for Sonatas III and VIII. - Ann Arbor, Mich.: UMI, 1996. - 104 s.: musiknoter. - Diss. (DMA) Houston, Tex.: Univ. of Houston, School of Music, 1994
- Carlberg, Gösta: Buxtehude, Teleman och Roman. Musikaliska och biografiska skisser. - Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, 1965. - 100 s.: musiknoter
- Ekström, Christina: "Jag förtröstar på Herren": en uppsats kring Johan Helmich Romans val av Psaltartexter till tonsättningarna för solöröst och generalbas. - Göteborg: Göteborgs univ., Musikhögskolan, Avd. för musikvetenskap, 1996. 83 s. - 60-poängsuppsats Göteborg: Univ.
- Friberg, Helena: O Gud vi lofve tig: ett försök att datera Johan Helmich Romans Te Deum. - Stockholm: Stockholms univ., Musikvetenskapliga institutionen, 1997. - 45 bl. - 60-poängsuppsats Stockholm: Univ.
- Hedwall, Lennart: Formtyper i Romans sinfonior: också en studie i tidig sonatform. - Stockholm: Univ., Musikvetenskapliga institutionen, 1995. - 59 s. - (Skrifter från Musikvetenskapliga institutionen / Stockholms universitet. ISSN 0281-241X ; 12)
- Helenius-Öberg, Eva: Johan Helmich Roman: liv och verk genom samtida ögon: dokumentens vittnesbörd Stockholm. - Kungl. Musikaliska akad., 1994. - 239 s.: ill. (vissa i färg), faks., musiknoter. - (Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie, ISSN 0347-5158 ; 78)
- Holm, Anna Lena: Tematisk förteckning över J.H. Romans vokalverk: (HRV). - Stockholm: Musikaliska akad:s bibl., 1994. - [6], xix, [1], 328, [1] s.: musiknoter. - (Musik i Sverige, ISSN 0077-2518 ; 9)
- Jonsson, Inge: Johan Helmich Roman: *26/10 1694 † 20/11 1758: tal hållet av professor Inge Jonsson vid högtidlighållandet av Johan Helmich Romans 300-årsdag den 26 oktober 1994. - Stockholm: Kungl. Vetenskapsakad., 1997. - 20 s.: ill. - (Levnads-teckningar över Kungl. Svenska vetenskapsakademiens ledamöter ; 192)
- Leiska, Katharine: "Hofintendenten Romans Passions Musique": ein Anfang zu Rekonstruktion und Verständnis. - Lund: Lunds univ., Institutionen för konst- och musikvetenskap, 2001. - 58 bl. - Examensarbete (C-uppsats). Lund: Univ., musikvetenskap, 2001. - Med sammanfattning på svenska
- Sahlstedt, Abraham: Äreminne öfwer hofintendenten, kongl. capellmästaren, och kongl. wetenskaps academiens ledamot, herr Johan Helmich Roman, i stora riddarhus salen framställt d. 30 maj 1767.- Stockholm, 1767. - [2] , 28 s. Även utgiven i faksimil av Kungl. Vetenskapsakademien och Kungl. Musikaliska akademien 1994 i samband med 300-årsjubileet av Romans födelse

- Schilliger, Priska: Johan Helmich Roman: seine Sinfonien, eingebettet in Leben und Werk. - Zürich: Univ., 2000. - 75 bl. Lizenziatarbeit. Zürich: Univ., 2000
- Vretblad, Patrik: Johan Helmich Roman 1694-1758: svenska musikens fader. - Stockholm, 1914. - 2 vol. - 1: Bio-bibliografiska studier. - 132 s. - 2: Tematisk förteckning. - 92 s.
- Vretblad, Patrik: Johan Helmich Roman: minnesteckning. - Stockholm: Nordiska musikförlaget, 1944. - 47 s.

Vetenskapliga artiklar: allmänt och blandat

- Andersson, Greger: Musik av Johan Helmich Roman och hans samtida i Lunds universitetsbibliotek. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 76/77(1994/95), s. 9-30
- Bengtsson, Britta: Med Maria valt det bästa: kring ett nyfunnet Romanbrev. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 72(1990), s. 85-90
- Bengtsson, Ingmar: En okänd instrumentalsats av Roman?. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 37(1955), s. 119-132
- Bengtsson, Ingmar: "Signor Leos Dixit imiterat af Roman": en inledande studie över J.H. Romans musikaliska bearbetningsteknik. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 40(1958), s. 15-60
- Bengtsson, Ingmar: Roman som orgelsakkunnig: några notiser och två nyfunna brev. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 42(1960), s. 105-112
- Bengtsson, Ingmar: En nyfunnen källa till Romans Svenska mässa. - **i:** Bulletin / Svenskt musikhistoriskt arkiv, nr 4(1969), s. 2-5
- Bengtsson, Ingmar: Äkthetsproblem och en vitter tullkontrollör: (om J. H. Roman och A. Nicander). - **i:** Festskrift Jens Peter Larsen. - København: Wilhelm Hansen, 1972. - S. 219-232
- Bengtsson, Ingmar: The oddest of thematic catalogues. - **i:** Fontes artis musicae, 1977, s. 121-125
- Bengtsson, Ingmar: Romans "Spuriousity shop". - **i:** En bok till Hilding Rosenberg 21/6 1977. - Stockholm: Kungl. Musikaliska akademien, 1977. - S. 51-63
- Bengtsson, Ingmar: Handstil 14 i Roman-samlingen identifierad. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 61(1979):1, s. 5-12
- Bengtsson, Ingmar: Om tempo och rytm: särskilt hos J.H. Roman. - **i:** Kungl. Musikaliska akademiens årsskrift, 1980, s. 23-39

- Bengtsson, Ingmar: Instrumentale Gattungen im Schmelztiegel: zur Orkestermusik von Johan Helmich Roman (1694-1758). - **i:** Gattung und Werk der Musikgeschichte Norddeutschland und Skandinaviens: Referat der Kieler Tagung 1980. - Kassel: Bärenreiter, 1982. - S. 97-106
- Bengtsson, Ingmar: Personstil och äkthetsproblem: kommentarer kring ett exempel. - **Särtryck (18 s.) ur:** Om stilforskning: föredrag och diskussionsinlägg vid Vitterhetsakademiens symposium 16-18 november 1982. - Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad, 1983
- Bengtsson, Ingmar: Romanforskningens nuläge – och en blick framåt. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 67(1985), s. [7]-39
- Brandell, Daniel: Joh. H. Roman och hornet: Romans förhållande till det svenska hornspelets pionjärer. - **i:** Movitz, 1994 (nr 4), s. 12-19: musiknoter. - <http://www.svenskahorn.se/swedish/translation.html>
- Engländer, Richard: Tankar kring Roman och hans stil. - **i:** Musikrevy 13(1958), s. 191-194
- Frigel, Pehr: Förteckning på framl. Hof-intendenten och kongl. Kapellmästaren Joh. Helmich Romans efterlämnade musikaliska arbeten ... Meddelat af C.F. Henneberg. - **i:** Tidning för musik (Helsingfors), 1 (1910/11), s. 210-213
- Helenius-Öberg, Eva: Johan Helmich Roman i källornas ljus. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 76/77(1994/95), s. 57-68
- Helenius-Öberg, Eva: Handstil 128 i Romansamlingen och gåtan om den Berlinska musiken till 1751 års kröning. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 80(1998), s. 25-51
- Helenius-Öberg, Eva: Roman, Johan Helmich. - **i:** Svenskt biografiskt lexikon. Bd 30. - Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 1999. - S. 292-297
- Helenius-Öberg, Eva: Italienska modeller för akademien. - **i:** Förstudier och problemfält. - Stockholm: Kungl. Musikaliska akademien, 2000. - S. 15-27. - Om Per Brant, Johan Helmich Roman och en Svensk musikalisk akademi
- Helenius-Öberg, Eva: En drottningens jordafärd: Hovkapellet vid Ulrika Eleonoras d.y. begravning 1742. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 84(2002), s. 27-50
- Helenius-Öberg, Eva: Johan Helmich Roman och frihetstidens parodivisa. **i:** Noterat, 11(2003), s. 24-56
- Holm, Anna Lena: Den tematiska förteckningen över J.H. Romans vokalverk. - **i:** Musikbiblioteksnytt, 1994:3/4, s. 5-8
- Holm, Anna Lena: Nytt manuskript med Romansånger till Statens musikbibliotek. - **i:** Musikbiblioteksnytt, 1996:1, s. 6-7

- Holloway, John: Corelli's op. 5: text, act --- and reaction. - **i:** Early music (Print), 24(1996), s. 635-640: faks. - Berör bl.a. J.H. Romans utsirningar
- Ivarsdotter, Anna: Johan Helmich Roman och hans tid. - **i:** Musiken i Sverige. 2. - Stockholm: Fischer: Musikaliska akad., 1993. - S. 23-60: musiknoter
- Jonsson, Inge: Johan Helmich Roman i Kungl Vetenskapsakademien. - **i:** 'Lära Euclid räkna'. - Bromma: Litteräre tryck, 1995. - S. 43-57
- Lellky, Åke: Roman-utgåvor. - **i:** Musikrevy 4(1949), s. 92-93
- Moberg, Carl-Allan: Johan Helmich Roman: den svenska musikens fader. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 26(1944), s. 5-13
- Ruiter-Feenstra, Pamela: Roman and Zellbell: secular and sacred contexts for improvisation on the Swedish clavichord. - **i:** De clavicordio V: proceedings of the V International Clavichord Symposium = atti del V congresso internazionale sul clavicordo: Magnano, 5-8 September, 2001. - Magnano: Musica antica a Magnano, 2002. - S. [153]-171
- Rydh, Lars: J H Roman och orglarna i Ljungby och Kisa. - **i:** Orgelforum, 17(1995):2, s. 11-13
- Seletsky, Robert E.: 18th-century variations for Corelli's Sonatas, op. 5. - **i:** Early music (Print), 24(1996), s. 119-130: musiknoter. - Bl.a. om J.H. Romans utsirningar, delvis hämtade från ett ms. av Matthew Dubourg
- Vretblad, Patrik: K.M. Bellman und J.H. Roman. - **i:** Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft, 15(1913/14), s. 141-149
- Vretblad, Åke: Ett obeaktat tal av Roman. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 19(1937), s. 192-195
- Vretblad, Åke: Johan Helmich Romans bibliotek. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 35(1953), s. 145-151
- Vretblad, Åke: Roman och den samtida visan. - **i:** Musikrevy, 13(1958), s. 187-190
- Zaslaw, Neal: Ornaments for Corelli's violin sonatas, op. 5. - **i:** Early music (Print), 24(1996), s. 95-115: musiknoter. - Bl.a. om J.H. Romans utsirningar, delvis hämtade från ett ms. av Matthew Dubourg

Vetenskapliga artiklar: verkanknutna⁵

Drottningholmsmusiken BeRI 2

Bengtsson, Ingmar: Johan H. Roman (1694-1758): Drottningholmsmusiken (BrRI nr 2). - **i:** Roman, Johan Helmich: The Drottningholm music. - Stockholm: Polar music international, 1982. - Kommentarihäfte. - 6 s.: ill.

Forsberg, Roland: Romans Drottningholmsmusik för orgel: två händelser och en tanke?. - **i:** Mixturen, 20(1989/90):2, s. 10-11

Ivarsdotter, Anna: Johan Helmich Roman (1694-1758): Drottningholmsmusiken. - **i:** Roman, Johan Helmich: Drottningholmsmusiken. - Stockholm: Musica Sveciae, 1994. - Kommentarihäfte, s. 3-26

Ivarsdotter, Anna: Musik vid ett kungligt biläger. - **i:** Artes, 20(1994):3, s. 100-111: ill. - Publ. även på engelska i Artes international 1995

Reimers, Lennart: Bröllop och barbari. - **i:** Reimers, Lennart: Tio musikanalyser. - Stockholm: Nordiska musikförl.: Edition Wilhelm Hansen, 1972. - S. 29-33

Golovinmusiken BeRI 1

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman: the Golovin music. - **i:** Roman, Johan Helmich: The Golovin music.- Stockholm: Rikskonserter, 1986. - Kommentarihäfte. - 12 s.: ill.

Bengtsson, Ingmar: Inledning. - **i:** Roman, Johan Helmich: Golovinmusiken. - Stockholm: Edition Reimers, 1992. - (Monumenta musicae Svecicae ; 13). - S. xi-xx

Instrumentalsats BeRI 276

Bengtsson, Ingmar: J.H. Roman: instrumentalsats i E-dur BeRI verknr 276. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 47(1965), s. 59-62

Kantater BeRI 401(Jubilate), BeRI 600 (Bröllopsmusiken), BeRI 402 (Begravningsmusiken), BeRI 405 Te Deum

Friberg, Helena: Johan Helmich Roman (1694-1758), Jubilate, Bröllopsmusik, Begravningsmusik, Te Deum. - **i:** Roman, Johan Helmich: Cantata. - Stockholm: Musica Sveciae, 1993. - Kommentarihäfte, s. 3-11, 20-28

Lilla Drottningholmsmusiken BeRI 2 1/2

Eriksson, Torbjörn: Johan Helmich Roman (1694-1758), Lilla Drottningholmsmusiken. - **i:** Roman, Johan Helmich: Svit, orkester, BeRI 2 1/2, D-dur. - Stockholm: Proprius, 1991 - (Musica Sveciae). - Kommentarihäfte, s. 3-9, 14-21

⁵ Uppsatser som behandlar verk finns i första avdelningen: Avhandlingar, uppsatser, biografier och förteckningar.

Sinfonior

Bengtsson, Ingmar: Introduction. - **i:** Roman, Johan Helmich: Sinfonie 1-3. - Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1965. - (Monumenta musicae Svecicae ; 4). - S. v-xxviii

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman, 1694-1758. - **i:** Bengtsson, Ingmar: The symphony in Sweden. - New York: Garland, 1982. - P. 1. - S. [xi]-xxviii

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman (1694-1758): sinfonior. - **i:** Roman, Johan Helmich: Sinfonias. - Stockholm: Musicae Svecicae, 1990. - Kommentärhäfte, s. 3-22

Hedwall, Lennart: Romans sinfonior: fortfarande en utmaning. - **i:** Hedwall, Lennart: Den svenska symfonien. - Stockholm: AWE/Geber, 1983. - S. 24-32

Van Boer, Bertil H., Jr.: Towards a stylistic chronology of Johan Helmich Roman's symphonies. - **i:** The Journal of Musicology, 15(1997), s. 471-500

Solokonsserter BeRI 54 (Flöjt), BeRI 46, 53 (Oboe), BeRI 49, 52 (Violin)

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Romans flöjtkonsert. - **i:** Svensk tidskrift för musikkforskning, 55(1973), s. 5-22

Bengtsson, Ingmar: Inledning. - **i:** Roman, Johan Helmich: Konsert för flöjt och orkester, G-dur. - Stockholm: Edition Reimers, 1994. - (Monumenta musicae Svecicae ; 14). - S. vii-xvii

Hallgren, Lars: Johan Helmich Roman, 1694-1758: solokonsserterna. - **i:** Roman, Johan Helmich: Solo concertos.- Stockholm: Musica Svecicae, 1994. - Kommentärhäfte, s. 3-12, 14-24

Solostycken för violin

Bengtsson, Ingmar: Introduction. - **i:** Roman, Johan Helmich: Assaggi à violino solo. - Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1958. - (Monumenta musicae Svecicae ; 1). - S. v-xxviii

Bengtsson, Ingmar: The emergence of chamber music during Sweden's Age of Liberty. - **i:** Roman, Johan Helmich: Sonatas and Assaggi. - Stockholm: Caprice, 1987. - (Musica Svecicae). - Kommentärhäfte, s. [1-8]

Hamrén, Kjell-Åke: Roman's etudes for solo violin: an international edition of Swedish Baroque music. - **i:** Fazer music news, 1991:2, s. 18-19

Holm, Anna Lena: Verk av J.H. Roman funna: rapport från Statens musiksamlingar - **i:** Svensk tidskrift för musikkforskning, 79(1997):1, s. 139-141

Solosånger

Erséus, Torgny: Befalla Herranom din väg. - **i:** Mixturen, 25 (1994/95):2, s. 6-7

Ryhming, Gudrun: Johan Helmich Romans sånger för 1-3 röster: en inventering. - Stockholm, 1971. - 61 s.: facs.

Sonater för flöjt BeRI 201-212

Rathey, Markus: Georg Philipp Telemann als Kommissionär für Johan Helmich Romans Flötensonaten 1727. - **i:** Die Musikforschung, 57(2004):2, s. 133-140

Ryhming, Gudrun: Johan Helmich Roman, ”svedese” och hans flöjtsonater. - **i:** Musikrevy, 44(1989), s. 163-165

Walin, Stig: Sonate a flauto traverse, violone e cembalo da Roman, Svedese: en stilstudie. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 27(1945), s. 5-60

Sonater för cembalo

Cardner, Stefan: Den okände Roman: Eva Nordenfelt lyfter fram cembalosonaterna. - **i:** Musik / Svenska rikskonserter, 1994:4, s. 46-47

Svenska mässan HRV 404

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman: ”swenska kyrko-musikens både upfinnare och förbättrare”. - **i:** Tidskrift för tidig musik, 1984:4/5, s. 14-16

Te Deum, HRV 405

Bengtsson, Britta: Händelserna kring och första framförandet av Johan Helmich Romans Te Deum. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 80(1998), s. 135-140

Triosonater, BeRI 106, 107, 109, 111, 114, 115, 126

Hallgren, Lars: Johan Helmich Roman (1694-1758): triosonater. - **i:** Roman, Johan Helmich: Trio sonatas. - Stockholm: Musica Sveciae, 1994. - Kommentarthäfte, s. 3-8, 12-199

Lellky, Åke: Ett bidrag till kännedomen om J.H. Romans trio-sonater. **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 18(1936), s. 132-137

Populärvetenskapliga artiklar

Alsterlind, Frej: Puka och tvärflöjt. - **i:** Nya Wärmlandstidningen 4.2.1963

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman - ett tvåhundraårsminne. - **i:** Svensk tidskrift för musikforskning, 40(1958), s. 5-14

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman - ett tvåhundraårsminne. - **i:** Musikrevy, 13(1958), s.181-186

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman, (1694-1758). - **i:** Skolmusik, 21(1957):3, s. 3-4

Bengtsson, Ingmar: Med kungligt respass. - **i:** Röster i radio, 1958:46, s. 21, 49

Bengtsson, Ingmar: Johan Helmich Roman. - **i:** Studiekamraten 41(1959), s. 15-19

- Bengtsson, Ingmar: J. H. Roman: ein Zeitgenosse Händels. - **i:** Musik in Schweden: Musikrevy international, 1959, s. 13-17. - I huvudsak en övers. av förf:s ”J. H. Roman - ett tvåhundraårsminne” i Musikrevy 13(1958), s.181-186
- Berthelson, Bertil: The father of Swedish music. - **i:** Swedish music past and present: Musikrevy, 22(1967), s. 32-34, 36
- Candé, Roland de: Roman sedd med franska ögon. - **i:** Musikrevy, 4(1949), s. 89-91.
- Cronhamn, Frithiof: Några anteckningar om Johan Helmich Roman (1694-1758). - Upsala, 1885.- 11 s.
- Engländer, Richard: Johan Helmich Roman. - **i:** Musikrevy 4(1949), s. 85-87.
- Engländer, Richard: Johan Helmich Roman. - **i:** Music of the North: Musikrevy international, 1951, s. 10-13
- Engländer, Richard: Tankar kring Roman och hans stil. - **i:** Musikrevy 13(1958), s. 191-194
- Förare, Erik: Johan Helmich Roman 1694-1758: ”Den svenska musiken fader” även inom sakral musik. - **i:** Kyrkomusikernas tidning, 60(1994), s. 178-181
- Gjerulf, Folke: Psaltarspelet från Haraldsmåla gård: ett 200-årsminne av J. H. Romansdöd 1758. - **i:** Växjö stifts hembygdskalender, 49(1958), s. 133-143
- Gjerulf, Folke: Johan Helmich Roman och Haraldsmåla. - **i:** Kalmar län, 1982, s. 61-74: ill.
- Hammar skiöld, Britt-Marie: Johan Helmich Roman - musikgeni och lantjunker. - **i:** Sancte Christophers gilles chroenica, 2007, s. 65-73: ill.
- Helenius-Öberg, Eva: Johan Helmich Roman: årets sista porträtt. - **i:** Tidskrift för tidig musik, 16(1994):4, s. 10-12
- Helenius-Öberg, Eva: Romans musikaliska fingeravtryck: om Ingmar Bengtssons forskningsarbete kring Johan Helmich Roman. - **i:** Musik / Svenska rikskonserter, 1994:4, s. 48-49
- Helenius-Öberg, Eva: Nytt ljus över den mångsidige Roman. - **i:** Tidig musik, 2001:3, s. 21-23
- Ivarsdotter, Anna: Johan Helmich Roman: ett porträtt i miniatyr. - **i:** Mixturen, 25(1994/95):2, s. 4-5. - Från en Romanfolder utg. av Kungl. Musikaliska akademien
- Ivarsdotter, Anna: Roman i London. - **i:** Musik / Svenska rikskonserter, 1994:2, s. 44-46
- Jeanson, Gunnar: Johan Helmich Roman. - **i:** Konser tföreningens konserter för skolungdom 1933/34. -Stockholm: Konser tföreningen, 1933. - S. 57-66

- Lindfors, Per: Blad ur svensk musikhistoria. Johan Helmich Roman. **i:** Vår sång, 11 (1938), s. 157-158
- Lundgren, Bengt: Renässans för Romans musik?. - **i:** Östgöta correspondenten 7.2.1983
- Malgefors, Lars: Vem var den där Johan Helmich Roman?. - **i:** Röster i radio-TV, 1984:42, s. 63
- Nordenfelt, Eva: Johan Helmich Roman. - **i:** Årsskrift / Confidencen rediviva, 12(1994), s. 16-22: ill.
- Pergament, Moses: Johan Helmich Roman "Den svenska musikens fader". - **i:** Svenska tonsättare. - Stockholm: Geber, 1943. - S. 9-18
- Rydén, Daniel: På tre man hand med Roman. - **i:** Tonfallet, 1994:1, s. 12-15
- Sandelin, Irma: Johan Helmich Roman. - **i:** Rostads elevförbunds årsskrift, 31(1934), s. 62-29
- Sanner, Lars-Erik: Johan Helmich Roman. - **i:** Sångarbladet, 27(1954):8, s. 1-2
- Westberg, Eric: Sweden's classical school of music: development from the days of Johan Roman up to modern Sjögren. - **i:** The musical courier, 79(1919):14, s. 16-17
- Vretblad, Åke: Roman och den samtida visan. - **i:** Musikrevy, 13(1958), s. 187-190

MUSIK I SVERIGE

Dokument och förteckningar

Statens musikbiblioteks skriftserie innehåller bibliografier, kataloger och andra förteckningar samt dokumentära utgåvor eller studier med tonvikt på att presentera källmaterial. Serien startades 1969 som ett samarbete mellan dåvarande Svenskt musikhistoriskt arkiv och Svenska samfundet för musikkforskning. Från och med vol. 7 (1994) utges den av Statens musikbibliotek genom Arkiv-, raritets- och dokumentationsavdelningen (till 2003 Dokumentationsenheten SMA).

- 1 *Hülphers, A. A:sson*, Historisk afhandling om musik och instrumenter. Westerås 1773.
Faksimilutgåva med inledning av Thorild Lindgren. 1969. Pris: 159:-
- 2 *Ruuth, Gustaf*, Katalog över äldre musikalier i Per Brahegymnasiet i Jönköping. 1971. Gratis
- 3 *Helmer, Axel*, Svensk solosång 1850-1890.
 1. En genrehistorisk studie. 1972.
 2. Sångförteckning. 1972. (Mit einer deutschen Zusammenfassung.) Pris: 127:-
- 4 *Leux-Henschen, Irmgard*, Joseph Martin Kraus in seinen Briefen. 1978. Utg. av Svenska samfundet för musikkforskning/Ed. Reimers.
- 5 *Rudén, Jan Olof*, Music in tablature. 1981. Pris: 165:-
- 6 *Henrysson, Harald*, A Jussi Björling Phonography. 2nd Edition, 1993. (Reviderad och utökad upplaga.) Pris: 300:-
- 7 *Holm, Anna Lena*, Tematisk förteckning över J. H. Romans vokalmusik. Stockholm 1994.
Pris: 350:-, utg. av Musikaliska akademiens bibliotek.
- 8 *Gasparini, Francesco*, En uti Harmoni öfvad på Clav-Cymbal (översatt av J.H. Roman, vetenskapligt bearbetat av Kathleen K. Hansell, Martin Tegen och Eva Nordenfeldt). 1994.
Pris: 265:-
- 9 *Lomnäs, Bonnie & Erling*, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of music manuscripts. 1995. Pris: 212:-
- 10 *Jonsson, Leif*, Offentlig musik i Uppsala 1747-1854. Från representativ till borgerlig konsert. 1998. OBS! Denna utgåva prissänkt p.g.a. sämre tryckning och limning! Pris: 240:-
- 11 *Lomnäs, Bonnie*, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of letters and other documents. 1999. Pris: 212:- Paketpris nr 9 + 11 350:-
- 12 *Bengtsson, Britta*, 1751 års män. Anteckningar om amatörer och hovkapellister vid ”Kongl. Begravnings och Kongl. Krönings Musiquerne år 1751”. 2001. Pris: 212:-

Samtliga priser inklusive moms. Vid försändelse tillkommer porto.

Du kan också beställa direkt på vår hemsida – [klicka här!](#)